

Jill Mehlbye, Inge Storgaard Bonfils & Karen Raft Andersen

Netværksanbringelser

Praksis og erfaringer i tre nordiske lande

Publikationen *Netværksanbringelser – Praksis og erfaringer i tre nordiske lande* kan downloades fra hjemmesiden www.akf.dk

AKF, Anvendt KommunalForskning

Købmagergade 22

1150 København K

Telefon: 43 33 34 00

Fax: 43 33 34 01

E-mail: akf@akf.dk

© 2011 AKF og forfatterne

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater, er tilladt med tydelig kildeangivelse. Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer eller henviser til nærværende, bedes sendt til AKF.

© Omslag: Phonowerk, Lars Degnbol

Forlag: AKF

ISBN: 978-87-7509-998-6

I:\08 SEKRETARIAT\FORLAGET\JM\2867\2867_NETVAERKSANBRINGELSER.DOCX

September 2011

AKF, Anvendt KommunalForskning

AKF's formål er at levere ny viden om væsentlige samfundsforhold. Hovedvægten ligger på forskning i velfærds- og myndighedsopgaver i kommuner og regioner. Det overordnede mål er at kvalificere beslutninger og praksis i det offentlige.

Jill Mehlbye, Inge Storgaard Bonfils & Karen Raft Andersen

Netværksanbringelser

Praksis og erfaringer i tre nordiske lande

Forord

Med anbringelsesreformen fra 2006 og Barnets Reform 2010 er der kommet et øget fokus på anbringelse af børn og unge i familiepleje og især pleje i barnets netværk, hvis døgnanbringelse bliver nødvendig. I bemærkningerne til anbringelsesreformen fremgår det, at det er et vigtigt mål med reformen, at man i højere grad udnytter ressourcerne i familiens netværk, da udenlandsk forskning viser, at der er positive erfaringer med børns anbringelse i netværket.

Formålet med den foreliggende undersøgelse er at bidrage til udvikling af praksis ved placering i netværksplejefamilie ved at beskrive eksempler på god praksis ved anbringelse i netværkspleje.

I studiet indgår fem danske, to svenske og en norsk kommune, hvor ledere og medarbejdere, som har erfaring med anbringelse i netværkspleje, er blevet interviewet om deres praksis med netværksanbringelser. I undersøgelsen har der været interesse for at undersøge praksis og praksiserfaringer fra Sverige og Norge, som både har en længere tradition for anbringelse i netværkspleje, og som anbringer en langt større andel børn og unge i netværkspleje, end vi gør i Danmark. Undersøgelsen gennemførtes i perioden 2009-2010 af programleder Jill Mehlbye, AKF, forsker Inge Storgaard Bonfils, AKF, og forskningsassistent Karen Raft Andersen, AKF. Undersøgelsen er finansieret af Det Kommunale Momsfond

Jill Mehlbye
Juli 2011

Indhold

1	Sammenfatning og konklusion	7
1.1	Sammenfatning.....	7
1.2	God praksis i slægts- og netværksanbringelser.....	11
2	Formål, metode og datagrundlag	13
2.1	Formål med undersøgelsen.....	13
2.2	Baggrund	13
2.3	Metoder	15
2.4	Data	15
3	De nordiske landes rammer for anbringelse i slægts- og netværksplejefamilie	18
3.1	Danmark	18
3.2	Sverige	19
3.3	Norge	21
4	Praksis og erfaringer i de nordiske lande	23
4.1	Hvilke børn anbringelse i netværksplejefamilie	23
4.2	Afdækning af ressourcer i netværket.....	24
4.3	Godkendelse af netværksfamilier	27
4.4	Kurser og uddannelse af plejefamilier.....	32
4.5	Tilsyn med og supervision af plejefamilien.....	34
4.6	Økonomisk støtte.....	40
4.7	Styrker og svagheder ved slægts- og netværksanbringelser.....	44
	Litteratur	50
	English Summary	53

1 Sammenfatning og konklusion

1.1 Sammenfatning

Formål med undersøgelsen og datagrundlag

Ønsket om at fremme familieplejeanbringelser, herunder netværksplejeanbringelser, understreges såvel i anbringelsesreformen som i Barnets Reform. Derfor har det været af interesse at undersøge, hvordan og under hvilke omstændigheder netværksanbringelse forløber bedst, herunder at belyse gode eksempler på praksis med henblik på at stimulere kommunerne til øget anvendelse af netværksanbringelser.

I undersøgelsen er der gennemført kvalitative interview med ledere og medarbejdere i fem danske kommuner med forholdsvis mange anbringelser i netværkspleje set i forhold til landets øvrige kommuner. Desuden er der gennemført besøg og interview med ledere og medarbejdere i to svenske og en norsk kommune, da Sverige og Norge har længere tradition for anbringelse i netværkspleje end Danmark. Endelig er der gennemført studier af forskningen på området.

Kommunernes organisering af netværksanbringelser

I de undersøgte kommuner i de tre lande er der en organisatorisk opdeling af opgaverne omkring familieplejeanbringelser herunder netværksanbringelser baseret på forskellige kompetence- og ansvarsområder.

En afdeling i socialforvaltningen tager sig således af kontakten til plejefamilierne i forbindelse med godkendelse af og tilsyn med netværksplejefamilien, kurser til netværksplejefamilien samt efteruddannelse og supervision af plejefamilien. En anden afdeling i socialforvaltningen har den primære kontakt til barn og forældre i form af udredning af barnets forhold, afdækning af ressourcer i barns og forældres netværk, godkendelse af plejefamilien til det enkelte barn og tilsynet med barnet/den unge.

De to afdelinger arbejder sammen, når et barn skal anbringes i netværkspleje, men deres funktioner er adskilte. Fordelen er, at en afdeling varetager godkendelse af plejefamilien som plejefamilie og fører det løbende tilsyn med og uddannelse af plejefamilien dvs. varetager kontrol- og uddannelsesfunktionen, mens en anden afdeling varetager rådgivningen, vejledningen og støtten til barn og biologiske forældre.

Kortlægning af ressourcer i netværket med henblik på evt. netværksanbringelse

Ifølge Serviceloven skal der ske en systematisk inddragelse af familie og netværk, når et barn har vanskeligheder (Serviceloven § 46) med henblik på en vurdering af et barns evt. behov for støtte over serviceloven.

I udredningen af et barns forhold (§ 50-undersøgelsen) anvendes i en række danske kommuner den systematiske udrednings- og analysemodel ICS-modellen (Integrated Children System, jf. Servicestyrelsens Vidensportal og Mehlbye 2007), hvor der ses på samspillet mellem barnets behov, forældrenes evne til at imødekomme barnets behov for udvik-

ling og den sociale sammenhæng, barn og forældre indgår i. Denne model lægger grundlaget for at kortlægge og vurdere, om der i barnets eller familiens netværk er ressourcer, der kan støtte familien i dens vanskeligheder. Det samme billede ses især i de svenske kommuner, hvor BBIC (Barnets behov i centrum), som er den svenske version af ICS, anvendes i de fleste svenske kommuner i udredningen af et barns forhold.

I nogle af de danske kommuner anvendes af og til familierådslagningsmodellen (se fx Fauersholm & Brøndholt 2005). Familierådslagning er et møde, hvor barn og forældre sammen med slægt, venner og andre betydningsfulde personer omkring familien samles for at drøfte, om der er ressourcer i netværket, der kan anvendes til at løse familiens og især barnets problemer. I en række kommuner i Sverige anvendes familierådslagningsmodellen meget systematisk i alle sager, og i nogle svenske kommuner er det et krav, at der gennemføres en familierådslagning, inden der tages stilling til, hvilken indsats der skal sættes i værk over for et barn.

Det svenska kommunförbundet har i den forbindelse gennemført en undersøgelse af familierådslagnings betydning for brug af netværksanbringelser, og denne viser, at børn oftere anbringes i deres netværk, hvis der forud har været en familierådslagning (Näslund 2002).

Dette stemmer overens med erfaringerne i de undersøgte danske kommuner, der også er, at der er en sammenhæng mellem omfanget af brug af familierådslagning og omfanget af netværksanbringelser.

I alle tre lande er det kendetegnende, at når der er tale om netværksplejefamilie, er der oftest i praksis tale om en anbringelse i barnets egen biologiske familie. Det kan være bedste-forældre, mostre eller onkler, der bliver netværksplejefamilie. Det er også derfor denne type netværksplejefamilier, man har mest erfaring med i kommunerne.

Godkendelse af plejefamilien

Godkendelse af netværksplejefamilier adskiller sig i Danmark fra de to andre nordiske lande. Såvel i Norge som Sverige gælder de samme godkendelsesprocedurer og -kriterier for godkendelse af netværksplejefamilier som for almindelige plejefamilier. I Danmark er kriterierne for at godkende en netværksplejefamilie mere lempelig end for traditionelle plejefamilier, hvor det først og fremmest er relationen mellem barn og netværksplejefamilie, der er afgørende for godkendelsen.

Der er stor opmærksomhed i alle kommuner på tværs af landegrænser, at godkendelsen af plejefamilien, og at man finder den rigtig familie til det enkelte barn, er af stor betydning for det efterfølgende anbringelsesforløb.

I Norge har man siden 1997 anvendt PRIDE-programmet som oplæring og led i godkendelse af plejefamilier. PRIDE (Parent Resource Information Development Education) er et omfattende oplærings- og rekrutteringsprogram, som har til formål både at oplære plejefamilier, herunder slægts- og netværksfamilier, og som led i at vurdere familiens egnethed som plejefamilie, hvor familien også selv får et grundigt indblik i, om det reelt er noget for dem at blive plejefamilie.

Kurser og efteruddannelse

Før en familie bliver netværksplejefamilie skal plejeforældrene i Danmark have tilbudt et kursus (jf. Serviceloven § 142 stk. 3). Det samme gør sig gældende i Norge og Sverige.

Det obligatoriske kursus bliver i nogle danske kommuner afholdt sammen med de øvrige plejefamilier og i andre kommuner separat alene for netværksplejeforældre ud fra betragtningen, at der gør sig særlige forhold gældende for netværksplejefamilier.

I den ene svenske kommune har man også gode erfaringer med, at netværksplejefamilierne har deres eget grundkursus, da erfaringen her også er, at der gør sig særlige problemstillinger gældende for netværksplejefamilier set i forhold til almindelige plejefamilier.

Når det drejer sig om netværksplejefamilier, er kommunernes erfaring bl.a., at de følelsesmæssige konflikter kan være noget større og alvorligere end i almindelige plejefamilier, ligesom det kan være svært for netværksplejefamilien at sige fra over for biologiske forældre, fx deres ønske om et hyppigere samvær med barnet, end der er aftalt ved anbringelsen grundet netværksplejeforældrenes familiemæssige eller/og følelsesmæssige relation til barnets egne biologiske forældre.

Det varierer kommunerne imellem på tværs af lande, hvorvidt familierne i praksis får tilbudt det obligatoriske kursus, inden barnet anbringes i plejefamilien, og hvorvidt familierne tilbydes efteruddannelseskurser, når barnet er anbragt i familien.

Kommunernes erfaringer er derimod, at familierne tit får barnet i pleje, før de når at få tilbudt et kursus for plejefamilier. Det sker især, når familien på eget initiativ allerede har anbragt barnet i netværksplejefamilien, dvs. inden de sociale myndigheder formelt beslutter og godkender anbringelse i netværksplejefamilie.

Den efterfølgende støtte til netværksplejefamilien spænder lige fra, at plejeforældrene ingen tilbud får, over til at de løbende modtager kursustilbud og længerevarende supervisionsforløb.

Tilsynet med netværksplejefamilier

Det fremgår af Serviceloven, at netværksplejefamilier skal have det samme tilsyn som ved anbringelse i familiepleje, (jf. Vejledning til Serviceloven 2006:165). Tilsynet med familiepleje-anbringelser blev udvidet fra et til to tilsynsbesøg ved loven om Barnets Reform.

Erfaringer fra de danske kommuner viser imidlertid, at et hyppigt tilsyn med netværksplejefamilien i begyndelsen af anbringelsen og et kontinuerligt tilsyn efterfølgende er meget centralt for at kunne give familien den nødvendige støtte og for at undgå, at plejefamilien giver op. En af grundene til, at netværksplejefamilier, sammenlignet med traditionelle plejefamilier, særligt har brug for tæt tilsyn i begyndelsen, er, at netværksfamilier ikke på forhånd nødvendigvis har været forberedte på at få et barn i pleje. I den sammenhæng er et tillidsfuldt forhold mellem tilsynsførende fra kommunens sociale myndigheder og plejefamilien essentielt. Kort sagt et til to årlige tilsynsbesøg er ikke nødvendigvis tilstrækkeligt.

Af samme grund har kommunerne i Norge pligt til at gennemføre minimum fire tilsynsbesøg hvert år. I Sverige er der fra lovgivers side ikke fastsat noget bestemt antal tilsynsbesøg.

I Sverige indgår netværksmøder og familierådslagning som en ofte anvendt metode i tilsynsbesøgene i modsætning til Danmark, hvor tendensen er, at tilsynene foregår ved traditionelle samtaleforløb mellem de professionelle tilsynsførende og netværksplejefamilien.

Økonomisk støtte til netværksplejefamilien

I Norge og Sverige er netværksplejefamilier økonomisk ligestillede med andre plejefamilier, dvs. de får dækket både plejevederlag samt særlige udgifter ved at have et plejebarn boende. Fordelene set fra de svenske og norske kommuners side er, at det dermed er lettere at stille krav til plejefamilien og evt. de samme krav som til andre plejefamilier.

Det samme gælder ikke i Danmark, hvor netværksplejefamilierne alene modtager dækning for de udgifter, de har ved at have et barn pleje, og ikke modtager plejevederlag. Plejevederlag gives alene til de familier, som blev netværksplejefamilie før 2006, hvor der skete ændringer i serviceloven i forbindelse med anbringelsesreformen (Servicestyrelsen 2007).

I de danske kommuner ser socialrådgiverne det som en fordel, at plejefamilien ikke får plejevederlag, da barnet dermed ikke kan få en oplevelse af, at plejefamilien har taget barnet i pleje af økonomiske årsager.

Samarbejdet mellem netværksfamilie og biologiske forældre

Samarbejdet mellem barnets biologiske forældre og netværks-/slægtsfamilien er altafgørende for et godt anbringelsesforløb, hvor barnet trives, og er en væsentlig faktor i forhold til at forebygge, at anbringelsen bryder sammen.

Slægts- og netværksfamiliens kærlighed til barnet beskrives på tværs af lande som deres vigtigste kompetence, og barnets tilknytning til familien beskrives som det, der kan skabe et rigtigt godt anbringelsesforløb. Men udfordringerne i slægts- og netværksfamilier er de følelsesmæssige relationer mellem netværksfamilie og biologiske forældre, der kan skabe konflikter og splid og som i yderste konsekvens kan betyde, at anbringelsen bryder sammen, og barnet mister betydningsfulde personer.

Ifølge Serviceloven har kommunen pligt til at udarbejde en samværsaftale i anbringelser, som skal indeholde hyppighed og sted. Kommunernes erfaring er, at alligevel kan netop samværet være anledning til stærke følelsesmæssige konflikter mellem plejefamilie og biologiske forældre, som kan betyde, at plejebarnet let kommer følelsesmæssigt i klemme mellem de to familier.

I Sverige har kommunerne gode erfaringer med brug af familierådslagning, når det gælder et øget fokus på ressourcer og problemløsningsstrategier i barnets netværk og slægt også under anbringelsesforløbet. Tilmed viser erfaringer fra de svenske kommuner, at familierådslagning i forbindelse med anbringelsen også har en langsigtet virkning på anbringelsesforløbet, idet det skaber stabile relationer mellem biologiske forældre, plejeforældre og barn, reducerer utilsigtede brud i anbringelsesforløbet, og sætter barnet frem for forældrene i centrum under barnets anbringelse.

I Norge anbefaler Barne- og Ligestillingsdepartementet, som har det overordnede ansvar for "barnevernstjenesten i kommunen", at loyalitetskonflikter mellem familierne afhjælpes gennem fællesmøder med forældre, plejeforældre og kommune med gensidig informationsudveksling (Barne- og Ligestillingsdepartementet 2006). I Norge har Barne- og Ligestillings-

departementet således udarbejdet en "rutinehåndbog", dvs. en håndbog for kommunernes arbejde med plejefamilieanbringelser. Her fremgår det, at man som kommune er forpligtet til at udforme en samværsaftale, som angiver hyppighed, tid og sted for samværene (ligesom i Danmark), som jævnligt bør drøftes på fællesmøder med barn, forældre og plejeforældre. Barne- og ligestillingsdepartementene 2006).

En måde at dæmme op for konflikter og komme utilsigtede brud tidligt i møde ligger også i et systematisk og løbende tilsyn med netværksplejefamilien. I Norge har Barne- og ligestillingsdepartementet udarbejdet en tjekliste for den løbende opfølgning/evaluering af plejeforældrene. Her spørges bl.a. ind til, om plejeforældrene mener, noget kan gøres anderledes i anbringelsesfasen, om samværsordningen fungerer efter planen, om plejefamilien får den hjælp, de har behov for mv.

1.2 God praksis i slægts- og netværksanbringelser

Der er i den foreliggende undersøgelse tale om en erfaringsopsamling i fem udvalgte kommuner i Danmark og i et par enkelte kommuner i Sverige og Norge. Målet var dels at undersøge evt. forskelle og ligheder i kommunernes praksis på tværs af lande dels at komme med forslag til god praksis ved anbringelse af børn og unge i slægtspleje og netværkspleje med henblik på at styrke kommunernes anbringelse i netværkspleje.

Der viser sig at være flere ligheder end forskelle. De vigtigste forskelle er aflønningen af plejefamilien, godkendelseskriterier for at kunne være netværksplejefamilie samt hyppigheden af tilsyn med netværksplejefamilien. Blandt lighederne er, at man i alle kommuner er optaget af at afprøve og anvende nye metoder i en systematisk kortlægning og inddragelse af familiens netværk i løsningen på barnets og familiens problemer.

På tværs af lande og kommuner er der enighed om, at der er tre vigtige forhold, man skal være opmærksom på, når det overvejes, om et barn skal anbringes i netværksplejefamilie: 1) systematisk undersøgelse af barnets forhold med henblik på analyse af, hvad barnet har behov for; 2) systematisk kortlægning af netværksressourcer, hvis barn og familie har behov for støtte; 3) godkendelsesprocedurer og -kriterier af evt. plejefamilie, før netværksanbringelse besluttet.

Undersøgelse af barnets behov og ressourcer i netværket

Når det er besluttet, at et barn/en ung skal anbringes uden for hjemmet, skal de sociale myndigheder gennemføre en grundig afdækning af barnets/den unges problemer og behov (§ 52-undersøgelse). Her er ICS en mulig metode.

I den efterfølgende kortlægning af netværkets ressourcer er det en fordel at have en klar systematik og metode for, hvordan familienetværkets ressourcer kortlægges. I Sverige og Norge, hvor man har betydeligt flere netværksanbringelser end i Danmark, har man gode erfaringer med familierådslagning som gennemgående metode. Alternativt kan netværksmøder med deltagelse af de relevante professionelle såsom socialrådgiver, lærer og pædagog også være en metode til at afdække ressourcer i netværket, viser erfaringer fra Norge og en række danske kommuner. Desuden anvendes genogrammer, ecogrammer og netværkskort i denne kortlægning.

Godkendelse af netværksplejefamilie

Inden et barn anbringes i netværksplejefamilie, er det helt afgørende for plejeforløbet efterfølgende, at der gennemføres en dybdegående undersøgelse af familien forud for plejegendelsen med henblik på at sikre, at plejefamilien kan klare opgaven. Et barns anbringelse i netværket er noget andet end at blive anbragt i en plejefamilie på nogle centrale områder: barnet/den unge har typisk en tæt følelsesmæssig tilknytning til netværksfamilien, og barnet/den unge vil ofte blive anbragt nær egen biologiske forældre, da netværket ofte vil være at finde i familiens lokalområde/egen bopælskommune.

Der er derfor særligt behov for at afdække relationen mellem netværksfamilien og de biologiske forældre grundigt, da erfaringer og forskning viser, at relationen mellem dem er afgørende for plejeforløbet. Endelig er en grundig afdækning af barnets/den unges egen holdning til anbringelse i netværkspleje og øvrige familiemedlemmers holdning til netværksanbringelsen vigtig for et stabilt og succesfyldt forløb. I den sammenhæng er det vigtigt, at barnet/den unge har mulighed for at tilkendegive sin holdning, uden at netværksfamilie og biologiske forældre er til stede.

I Norge har man gode erfaringer med PRIDE-modellen, som både rummer en godkendelsesprocedure og en oplæringsproces som også giver plejefamilien mulighed for at vurdere, om de kan magte opgaven.

Derudover er det også vigtigt med en klar og konkret samværsaftale, inden barnet/den unge bliver anbragt, hvor alle implicerede parter inddrages for at undgå konflikter omkring biologiske forældres samvær med deres barn.

Kurser, supervision og tilsyn

Det er sjældent ukompliceret at modtage et barn i pleje, heller ikke selvom det er et barn, netværksplejefamilien i forvejen har en relation til, da det for ethvert barn er en svær proces at blive anbragt uden for eget hjem, ligesom barnet ofte har eller udviser en række problemer, som ikke altid er lige let at håndtere for en netværksplejefamilie.

Det er derfor vigtigt at sikre, at netværksplejefamilien får uddannelse, kurser og supervision samt tæt støtte ved hyppige besøg i plejefamilien især i begyndelsen af anbringelsen. Det vil sige at plejefamilien også deltager i netværksmøder og familierådslagning med biologiske forældre, i fællesmøder mellem kommune, netværksplejefamilie og biologiske forældre og får støtte og hjælp til konflikthåndtering. Der vil forventeligt være behov for en tæt kontakt til slægts- og netværksplejefamilien i starten af plejeforholdet, fx en gang ugentligt de første tre måneder, og derefter med længere mellemrum, når barnet er faldet til i familien, fx hver tredje måned.

I den forbindelse bør man være opmærksom på Vejledning til Serviceloven, hvor det fremhæves, at det påvirker børn og unge negativt, hvis der er konflikt mellem forældrene og anbringelsessted, og at kommunen har pligt til både at medvirke til at forebygge sådanne konflikter og afhjælpe eventuelle konflikter, fx ved at mægle mellem forældre og anbringelsessted, så man søger at undgå, at barnet kommer i klemme. Her kan netværksmøder og familierådslagning indgå som middel til at håndtere konflikter og uenigheder omkring samvær.

2 Formål, metode og datagrundlag

2.1 Formål med undersøgelsen

Projektets formål er derfor at bidrage til praktisk socialfaglig udvikling gennem erfaringsopsamling og identificering af "god praksis". Således vil det belyse:

- Til hvilke typer og sværhedsgrader af problemer netværksanbringelser anvendes og kan anvendes med succes.
- Økonomien omkring slægts- og netværksanbringelser
- Metodiske og styringsmæssige erfaringer med brug af netværksanbringelser, herunder redskaber til opsporing af netværk, godkendelse af slægts- og netværksfamilier samt uddannelse, supervision og tilsyn.

2.2 Baggrund

Anbringelsesreformen (jf. Socialministeriet 2004 og Servicestyrelsen 2007) indebærer, at det i forbindelse med anbringelse af et barn eller en ung i plejefamilie nu altid skal overvejes, om en netværksanbringelse kan komme på tale. I Barnets Reform fra 2010 (jf. Socialministeriet 2010) styrkes opfordringen til kommunerne om at anbringe barnet i eget netværk og lokalmiljø og i familiepleje (i samme forbindelse anbefales etablering af kommunale familieplejer).

Med netværksanbringelse menes anbringelse såvel i barnets slægt, fx hos en bedsteforælder eller en moster, som anbringelse i barnets øvrige netværk, fx hos en nabo, barnets kammerats forældre, en pædagog fra barnets daginstitution eller lignende. Det centrale er, at der er en tilknytning mellem barnet og plejeforældrene (Servicestyrelsen 2007: 125).

Der skelnes i anbringelsesstatistikken mellem anbringelse i netværksplejefamilie inden for slægten og uden for slægten (men ikke i lovgivningen). Definitionen er følgende:

- Netværksplejefamilie inden for slægten: Barnet/den unge er anbragt hos personer, som pågældende barn/ung har en familiemæssig relation til.
- Netværksplejefamilie uden for slægten: Barnet/den unge er anbragt hos personer, som har været en del af netværket for barnet/den unge forud for sagens start, og som barnet/den unge ikke har en familiemæssig relation til.

En netværksplejefamilie skal ikke, som andre plejefamilier, godkendes som generelt egnet, men i stedet som egnet til det konkrete barn (Serviceloven § 142, stk. 1 & 2).

I Danmark er der relativt begrænset erfaring med netværksanbringelser, dels fordi det kun er blevet brugt i en meget lille del af det samlede antal anbringelser, hvor børnenes problemer har været mindre tunge (Lindemann & Hestbæk 2004), dels fordi der ikke har været nogen systematisk erfaringsudveksling og -opsamling.

Sidstnævnte gælder i særlig grad anbringelser i andre netværk end slægt, hvor både national og international forskning og erfaringsopsamling stort set er fraværende. Noget bedre ser det ud i forhold til slægtsanbringelser, hvor forskningen indikerer, at der er særdeles positive potentialer i en øget anvendelse af slægtsanbringelser, men at der samtidig også kan være udfordringer og risici forbundet hermed.

Således peger international forskning på, at slægtsanbringelser kan opvise bedre resultater end andre anbringelser i forhold til opretholdelse af kontakt til biologiske forældre, tilknytning mellem barn og plejeforældre samt kontinuitet i anbringelsen. Dertil kommer, at slægtsanbringelser tilsyneladende har en mindst lige så god effekt i forhold til børnenes positive udvikling, og at de måske er billigere, fordi der ydes plejeforældrene mindre støtte og plejevederlag (Vinnerljung 1993; Egelund & Hestbæk 2003; Mehlbye 2005). Samtidig er det blevet påpeget, at disse resultater må tages med et gran salt, idet slægtsanbringelser typisk omhandler børn med mindre tunge problemer (Egelund & Hestbæk 2003).

I forhold til udfordringer og risici peger Mehlbyes undersøgelse fra 2005 på følgende, som i særlig grad gør sig gældende i slægtsanbringelser, men som også kan tænkes at gøre sig gældende i andre netværksanbringelser:

- 1 Det kan være vanskeligere at styre omfang og hyppighed af samvær mellem barn og forældre.
- 2 Der kan skabes alliancer mellem forældre og plejeforældre, som kan få negative konsekvenser for sagsbehandlerens mulighed for at varetage barnets bedste.
- 3 Det kan være vanskeligt for plejefamilien at have den nødvendige følelsesmæssige distance, ligesom de ikke altid har de faglige forudsætninger for at kunne vurdere og handle på barnets problemer.
- 4 Eksisterende følelsesmæssige konflikter i familien kan forstærkes og blive en barriere for kontakt mellem barn og forældre.
- 5 Det kan være svært for sagsbehandleren at handle på (afbryde) en ikke hensigtsmæssig anbringelse, fordi der allerede er en tilknytning.
- 6 Der kan være en aldersproblematik.

Endelig peger Mehlbye på, at det kan være problematisk, hvis besøg med tilsyn og vejledning er sjældnere i netværksanbringelser end i almindelige anbringelser (Mehlbye 2005) – et forhold, som også af Vinnerljung påpeges som problematisk i slægtsanbringelser (Vinnerljung 1993).

I lyset af den begrænsede erfaring med netværksanbringelser samtidig med, at der er eller har været en vis faglig og ideologisk modstand mod slægtsanbringelser blandt kommunernes sagsbehandlere (Lindemann & Hestbæk 2004; Mehlbye 2005), er der behov for både nytænkning og praktisk socialfaglig udvikling, hvis anbringelsesreformens intentioner om større brug af netværksanbringelser skal indfries. Dette behov understreges yderligere af den ovenfor refererede forskning, som peger på, at netværksanbringelser – samtidig med mange positive potentialer – også rummer særlige udfordringer og risici.

2.3 Metoder

Metodisk anvendes casestudie. Casestudiet skal bidrage med dybdegående viden om, hvordan man i udvalgte kommuner arbejder med netværksanbringelser. Der er udvalgt fem danske casekommuner, en norsk børneværnstjeneste dækkende tre mindre, norske kommuner og to svenske kommuner, henholdsvis en lille landkommune og en stor bykommune. De norske og svenske kommuner inddrages, fordi erfaringerne her er mere omfattende end herhjemme, fordi de har længere tradition for anvendelse af slægts- og netværksplejefamilier.

Der er dog også god grund til at kigge nærmere på udvalgte danske kommuner, dels fordi omfanget af slægtsanbringelser varierer meget fra kommune til kommune (Lindeman & Hestbæk 2004), dels fordi nogle kommuner har arbejdet målrettet med at udvikle og kvalificere praksis omkring netværksanbringelser.

I valget af de danske kommuner til undersøgelsen er der udvalgt kommuner, som har forholdsvis stor erfaring med netværksanbringelser set i forhold til gennemsnittet af landets øvrige kommuner. I hvert casestudie er der indsamlet dokumenter (vejledninger, manualer, evalueringer osv.) samt foretaget interview med nøglepersoner. De relevante nøglepersoner og dokumenter er optrævlet gennem "snældmetoden", hvor man starter med en (antaget) central aktør, som både interviewes om emnet og om, hvem der ellers bør inddrages i undersøgelsen (Hjern & Porter 1981). I Sverige toges udgangspunkt i den svenske forsker Ewa Näs-lund (2002), som både forskningsmæssigt og i praksis har beskæftiget sig meget med slægts- og netværksanbringelser, og som på undersøgelsestidspunktet var ansat i den lille svenske kommune, som besøgte i Sverige.

I besøgsinterviewene er der i de tre nordiske lande indledningsvist gennemført et interview med den ansvarlige på området (fx lederen af familieplejeafdelingen), som dels er blevet interviewet om kommunens praksis og erfaringer med slægts- og netværksanbringelser, og er blevet bedt om at udpege relevante interviewpersoner med viden om emnet, ligesom relevante dokumenter er blevet efterspurgt.

Efter besøgsinterviewet i den enkelte kommune er der udarbejdet en sammenfattende beskrivelse af hver case og dernæst en sammenfatning i forhold til undersøgelsesspørgsmålene (jf. ovenfor) på tværs af casekommuner.

2.4 Data

Udvalgte kommuner

Jævnfør Ankestyrelsens statistikker blev 2.810 børn og unge anbragt uden for hjemmet i 2009. Heraf blev de 27% anbragt i familiepleje, og heraf anbragtes 3% (96 børn og unge) i netværkspleje uden for slægten og 1% (30 børn og unge) i slægten. Der er således tale om forholdsvis få børn, der hvert år anbringes i netværkspleje.

Kigger man på det samlede antal børn, der er anbragt uden for hjemmet i 2009, er der samlet 12.654 børn og unge anbragt uden for hjemmet. Heraf var 44% anbragt i familiepleje, og kun nogle få heraf anbragt i netværkspleje (samlet set 654, dvs. 6% af de børn, der var anbragt i familiepleje).

Når vi ser på kommuneniveau, bliver tallene endnu mindre. Det har derfor været svært at finde kommuner, der havde et særligt stort erfaringsgrundlag.

De danske kommuner, der indgik i undersøgelsen, har, jf. Ankestyrelsens statistikker og Danmarks Statistik, haft et forholdsvis stort antal anbringelser i perioden 2007-2009 i slægts- og netværksplejefamilier i forhold til landets øvrige kommuner. Kommunerne er valgt, fordi de ligger geografisk spredt ud over hele landet.

Der er udvalgt fem danske bykommuner med minimum 60.000 indbyggere, hvor mellem 5% og op til 19% af de børn, der var anbragt i familiepleje, var anbragt i slægtspleje eller netværksplejefamilie i 2009. Denne andel har været nogenlunde konstant i perioden 2007- 2009 i de undersøgte kommuner.

Antalsmæssigt er der tale om mellem 9 børn og unge og op til 92 børn og unge (hovedstadskommunen). I forhold til det samlede antal anbragte børn og unge er der således fortsat tale om et forholdsvis lille antal. Det betyder, at erfaringsgrundlaget i de fleste kommuner er forholdsvis lille på trods af lovens opfordringer til, at flere anbringelser sker i netværksplejefamilie.

Der skal gøres opmærksom på, at de valgte kommuner ikke nødvendigvis er repræsentative for landets øvrige kommuner, men giver nogle eksempler på, hvordan nogle kommuner har arbejdet med netværksanbringelser, hvor praksis, særlige problemstillinger og erfaringer bringes videre til landets øvrige kommuner med henblik på øget fokus på netværksanbringelser og styrkelse af anbringelse i slægts- og netværksplejefamilie. Der er således tale om eksemplariske cases.

I Sverige er langt de fleste børn, som er anbragt uden for hjemmet, anbragt i familiepleje, nemlig 72% (NOFCA 2003). og mellem 17 og 20% af alle anbringelser sker i slægts- eller familiepleje (mod Danmarks 5%). I enkelte kommuner (Stockholm) anbringes op til 62% af børnene, der anbringes i plejefamilier, i slægts- eller netværksplejefamilie. Tallene er formodentlig lidt højere i dag.

I Sverige udvalgte to kommuner. De to kommuner er udvalgt på baggrund af kontakt til den svenske forsker og socialrådgiver Ewa Näslund, som forsker, underviser og rådgiver i familierådslagning og slægts- og netværksanbringelser, heraf er den ene kommune, den hun selv er ansat i, og som ikke er særlig stor. Den valgtes alligevel, da kommunen har stor erfaring med slægtspleje og netværksplejefamilier, idet stort set alle anbringelser i kommunen sker i slægtspleje eller netværksplejefamilie. I 2009 var 21 børn og unge anbragt uden for hjemmet, og kun fire børn var anbragt på institution, mens de øvrige børn og unge overvejende var i slægtspleje (kun nogle få i netværkspleje).

Den anden svenske kommune blev et distrikt i Malmø kommune. Distriktet er præget af en del lavindkomstfamilier med sociale problemer, og i netop det distrikt anbringes en forholdsvis stor andel af børnene i slægtspleje eller i netværksanbringelse, idet halvdelen af de børn, der anbringes i familiepleje, anbringes i slægtspleje eller i netværksfamilie.

I Norge, hvor langt de fleste børn, der anbringes, anbringes i familiepleje, nemlig omkring 85% (NOFCA 2003), valgtes en norsk børneværnstjeneste, som dækker tre mindre

kommuner Her har man kun få anbringelser i det hele taget, men en del erfaring med netværksanbringelse.

Da der kun var tale om at indhente inspiration fra de andre nordiske lande, valgtes alene nogle få svenske og norske kommuner, men også kommuner, som skulle have særlig mange erfaringer med netværksanbringelser.

Interview i de otte kommuner

I de otte kommuner (fem danske, to svenske og en norsk kommune) er der er alene gennemført interview med de professionelle, der har haft erfaring med slægts- og/eller netværksanbringelser i de respektive kommuner. I alt 27 professionelle er interviewet, heraf seks i de to svenske kommuner og to i den norske børneværnstjeneste.

I interviewene indgår primært ledere af familieafdelingen, socialrådgivere, familieplejekonsulenter og ledere i kommunens familiepleje. Disse er valgt, idet de gennem deres erfaringer fra forskellige stædeder kan bidrage med nuanceret viden om det socialfaglige arbejde med slægts- og netværksanbringelser.

Interviewene viser, at på trods af, at statistikkerne tilsyneladende viser, at der er en overvægt af anbringelse i netværkspleje hos andre end slægten, er det især slægtsplejefamilier, de professionelle har erfaringer med, og som de derfor kan fortælle om. En forklaring kan være, at der er en del slægtsplejefamilier, der ikke er registreret som slægtsplejefamilier, fx fordi de får plejevederlag/-løn (hvilket gælder dem, der blev slægtsplejefamilie før 2006, hvor anbringelsesreformen trådte i kraft). En anden forklaring er, at det især er slægtsplejefamilieanbringelserne, der erfarer problematiske i kommunerne, mens netværksanbringelse fx hos barnets lærer vil blive oplevet som meget enklere og mere lig en almindelig familieplejeanbringelse.

Dokument og forskningsstudier

I hver besøgskommune er der indsamlet dokumenter om slægts- og netværksanbringelser (vejledninger, manualer, evalueringer) som supplement til den viden, der opnås i interviewene.

Litteratursøgningen viser, at der (fortsat) ikke er megen dansk forskning på området. Og den internationale forskning omhandler især anbringelse i slægtspleje. Måske fordi anbringelse i netværket ligger meget tæt op ad anbringelse i almindelig familiepleje, hvad angår problematikker og behov for støtte og tilsyn.

3 De nordiske landes rammer for anbringelse i slægts- og netværksplejefamilie

3.1 Danmark

Lovgrundlag

Af Serviceloven fremgår det, at man i sin undersøgelse af barnets forhold¹ skal afdække ressourcer hos barnet, familien og netværket. I Vejledning til Serviceloven fremgår det, at der ved valg af foranstaltning skal tages udgangspunkt i det enkelte barn eller unge og vælge en løsning, der bedst muligt imødekommer netop dette barns eller denne unges behov (Vejledning til Serviceloven 2006:103).

Med Anbringelsesreformen (Socialministeriet 2004) er der kommet et øget fokus på, at man som kommune ser på muligheden for, at et barn/en ung anbringes i netværket, når det besluttes, at det skal anbringes uden for hjemmet. Derfor skal man i sin undersøgelse af barnets forhold afdække ressourcerne hos barnet, familien og netværket. Netværket defineres som alle sociale relationer, ikke kun familie og slægt. Det centrale er, at der er en tilknytning mellem barn og den/de voksne (Socialstyrelsen 2007). Målgruppen for netværksplejefamilie-anbringelser er børn, der ellers skulle have været anbragt i almindelig familiepleje.

Slægts- og netværksplejefamilier kan derfor ikke godkendes til børn og unge med omfattende støtte- eller behandlingsbehov, da de efter gældende praksis skal anbringes på specialinstitution eller et særligt (pædagogisk) opholdssted (Socialstyrelsen 2007).

I bemærkningerne til anbringelsesreformen fremgår det, at det er et vigtigt mål med reformen, at man i højere grad udnytter ressourcerne i barnets familie og netværk, hvilket begrundes med udenlandske erfaringer der viser positive erfaringer med anbringelse i netværket. Med reformen lægger man op til at fremme anbringelse i plejefamilie i barns og forældres netværk, når et barn skal anbringes uden for hjemmet.

I Barnets Reform (Socialministeriet 2010) fremgår det, at man ved valg af anbringelsesform skal lægge vægt på anbringelsesstedets mulighed for at tilbyde nære og stabile voksenrelationer og dermed på muligheden for anbringelse i plejefamilie (jf. § 68 i Barnets Reform).

Baggrunden for øget fokus på, at børn/unge anbringes i netværket som alternativ til almindelig (evt. professionel) plejefamilie, hvis det er muligt, er, at forskningen viser, at anbringelser i netværket bl.a. betyder, at børnene bibeholder en bedre kontakt til deres biologiske familie og i mindre grad udsættes for brud og skift i anbringelsesforløbet (Vejledning til Serviceloven 2006:163).

¹ Kommunerne er forpligtet til at foretage en § 50-undersøgelse, når der foreligger oplysninger om, at man må antage, at barnet/den unge trænger til særlig støtte. En undersøgelse skal anlægge en helhedsbetragtning, der skal omfatte barnets/den unges udvikling og adfærd, familieforhold, skoleforhold, sundhedsforhold, fritidsforhold og venskaber samt andre relevante forhold (Vejledning til Serviceloven 2006:85f). I alle sager, hvor man træffer afgørelse om, at der etableres en støtteforanstaltning, skal der foreligge en § 50-undersøgelse forud.

Organisering

I alle de besøgte kommuner er sagsbehandling med undersøgelse af barnets forhold (§ 50-undersøgelse) og beslutning om evt. foranstaltninger samt tilsyn med barnet placeret i familieafdelingen (jf. Serviceloven), mens rekruttering, godkendelse og tilsyn med familieplejerne er placeret i en anden afdeling, dvs. et familieplejecenter/familieplejeafdeling, hos familieplejekonsulenter e.l.

Det er også samme afdeling, der har ansvaret for, at plejefamilierne får tilbudt grundkurser og evt. videreuddannelsestilbud. Når et barn skal anbringes i en familiepleje, samarbejder de to afdelinger om anbringelsen. Når det gælder anbringelse i slægts- og netværksplejefamilie, er dette samarbejde især nødvendigt, fordi slægts- eller netværksfamilien skal godkendes netop til dette barn.

Fælles for alle de valgte kommuner er, at der arbejdes på at anbringe flere børn i netværksplejefamilie frem for på døgninstitution eller i familiepleje.

I den ene af de udvalgte danske kommuner er der etableret et særligt familieplejecenter, der rekrutterer og uddanner plejefamilier, godkender netværksplejefamilier, tilbyder kurser og netværksgrupper til nye plejefamilier og bistår kommunens familieafdeling i anbringelse af børn i familiepleje. I samme kommune er der etableret et videnscenter, der metodeudvikler og producerer ny viden om anbringelse af børn og unge i familiepleje. Centret har udgivet en vejledning med standarder og metoder for behandling af sager om netværksanbringelse og aflastning. Der er således i videnscentret på systematisk vis indsamlet viden om socialfaglige metoder til afdækning af slægts- og netværksressourcer med henblik på uddannelse af socialrådgiverne på området.

I en af de andre fem kommuner er man i færd med en intern undersøgelse af området med henblik på at kvalificere indsatsen i slægts- og netværksanbringelser og reducere uplanlagte sammenbrud. Fra efteråret 2010 vil samme kommune bringe netværket tidligere ind i forløbet ved at anvende netværksmøder og familierådslagning i undersøgelsesfasen som standard i alle sager. Politisk har man afsat ekstra ressourcer til tilsynsbesøg i plejefamilierne.

En tredje dansk kommune har ansat en familieplejekonsulent, ansat i familieplejeafdelingen, som udelukkende varetager slægts- og netværksanbringelser, som også giver udtryk for kommunens høje prioritering af slægts- og netværksplejefamilier.

3.2 Sverige

Lovgrundlag

I Sverige har de kommunale socialtjenester siden 1998 haft pligt til at vurdere muligheden for at placere et barn hos slægt eller netværk. Omkring 17-20% af anbringelserne i familiepleje sker i netværksplaceringer, men der er stor variation mellem kommunerne på, hvor mange børn der anbringes i netværk, fx anbragte Stockholm kommune i 2007 62% af deres børn i familiepleje i slægts- og netværkshjem.

I Sverige modtager slægts- og netværksfamilier både økonomisk godtgørelse for deres udgifter i forbindelse med, at de har barnet boende, samt plejevederlag, og de er således lige-

stillet andre plejefamilier. Plejefamilier og netværksplejefamilier kan derudover få aflastning i form af "aflastningsfamiliepleje", eller de kan få dækning for tabt arbejdsfortjeneste, såfremt barnet har et stort behov for tilsyn og støtte, fx på grund af barnets funktionsnedsættelse, sygdom eller adfærdsmæssige problemer (jf. 42 i Serviceloven).

Socialnämnden (de sociale myndigheder) skal ligesom i Danmark udarbejde en behandlingsplan (vårdplan), når barnet skal placeres uden for hjemmet, med det formål at beskrive, hvorfor barnet skal placeres, og hvad der skal ske under placeringen. Formål, indsatser og ansvar beskrives, og behandlingsplanen er den plan, der ligger til grund for den planmæssige og strukturerede indsats hos socialtjänsten og andre støttegivere. En gennemførelses- eller behandlingsplan beskriver, hvad der skal gøres, hvem der skal gøre hvad, hvornår og hvordan. Ifølge Socialtjänstlagen skal kommunerne ligesom i Danmark føre tilsyn med barnet hvert halve år og vurdere, om anbringelse fortsat behøves.

En stor del af de svenske kommuner anvender et system for udredning, dokumentation og opfølgning i forhold til anbragte børn, der går under betegnelsen BBIC – Barnet Behov I Centrum (den danske udgave er ICS-modellen), som bl.a. fokuserer på familiens netværk og ressourcer i dette. I Sverige anvender 200 kommuner BBIC som standard i deres sagsbehandling. Til sammenligning hermed anvender 20 danske kommuner p.t. den tilsvarende danske model ICS. I de to svenske kommuner understreger man, at der inddrages forskning og vidensbaserede metoder i det sociale arbejde på anbringelsesområdet.

I Sverige er der mulighed for at flytte forældremyndigheden over til plejefamilien, efter barnet har været anbragt der i tre år, og ifølge lovgivningen skal socialnämnden overveje, om forældremyndigheden bør overflyttes (jf. Socialtjänstlagen 6 kap. 8§ 2010). Det er en domstolsafgørelse om, hvorvidt forældremyndigheden skal flyttes

Det samme gør sig gældende i Danmark, enten hvis forældrene samtykker, og hvis der er grundlag for en tvangsadoption, dvs. adoption uden forældrenes samtykke, hvis man ikke på noget tidspunkt forventer, at forældrene kan drage omsorg for deres barn (jf. LBK nr. 905 af 28.09.2009 § 9). Begge dele tages meget sjældent i brug.

I modsætning til i Danmark modtager slægts- og netværksfamilien fortsat plejevederlag samt dækning af evt. udgifter ved overdragelse af forældremyndighed, men barnet bliver ikke arveberettiget i forhold til sin plejefamilie.

I Danmark er der også mulighed for at tillægge plejeforældre forældremyndigheden over plejebarnet samtidig med, at de opretholder den økonomiske støtte til dækning af udgifter ved at have barnet boende, men evt. plejevederlag (som blev givet før 2006) til plejeforældrene bortfalder (Vejledning til Serviceloven 2006:162).

Det fordrer, at forældremyndighedsindehaveren giver tilladelse til at overdrage forældremyndigheden, og en sådan aftale er kun gyldig, hvis den godkendes af statsforvaltningen. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet (Betænkning nr. 1463, kap. 2, Socialministeriet 2005).

Organisering

I den store svenske kommune er opgaven med at udrede og anbringe børn og rekruttere plejefamilier til børn og unge organisatorisk placeret i afdelingen for Individ- og familieomsorg under enheden for børn og familier.

Denne enhed er igen opdelt i tre sektioner: en for udredning af børn og unge, en for forebyggelse og en for modtagelse og familiepleje. Der er seks socialrådgivere ansat i familieplejeafdelingen, som har til opgave at rekruttere og godkende plejefamilier og føre tilsyn med plejefamilier. Endelig er der på tværs af de forskellige bydele i kommunen en særlig afdeling, som står for at arrangere kurser og uddannelse af plejefamilier.

Ansvar for udredning og tilsynet er således delt, så den ene afdeling har ansvaret for udredningen af og tilsynet med barnet, og den anden har tilsynsforpligtelsen med plejefamilien. Helt ligesom i Danmark.

I den ene af de to svenske kommuner arbejder man med familierådslagning som gennemgående metode i arbejdet med familier og børn og er opmærksom på, at familien selv finder frem til løsninger.

I den ene af de to svenske kommuner har man gode erfaringer med at arrangere kurser, som er særlig målrettet slægts- og netværksplejefamilier og de særlige udfordringer, der gør sig gældende, når man er slægts- eller netværksplejefamilie.

3.3 Norge

Lovgrundlag

I norsk lovgivning hedder det, som det også står i den danske lovgivning, at "når et barn trenger til fosterhjem, skal barneverntjenesten alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem". Det understreges fra lovgivers side, at barnets og den unges hovedressource er familien og netværket i forhold til at løse problemer. Dette skal derfor være udgangspunkt for arbejdet i børneværnet og styrende for de tiltag, som sættes i værk. Det siges også samtidig, at målet er at reducere behovet for institutionspladser (Det Kongelige Barne- og Familiedepartement 2003).

I Norge er 85% af de børn, som er anbragt uden for hjemmet, anbragt i en plejefamilie. Heraf er 22% anbragt i slægts- eller netværksplejefamilie.

Et barn kan anbringes uden for hjemmet som et hjælpetiltag, enten ved at forældrene selv placerer barnet uden for hjemmet, eller ved at det offentlige overtager omsorgen for barnet. Hovedparten af anbringelser i plejefamilier sker på baggrund af barneværnets beslutning om at overdrage omsorgsansvaret for barnet til andre end forældrene.

Slægts- og netværksplejefamilier er ligestillet andre typer af plejefamilier, hvilket betyder, at de godkendes efter samme regler, men modtager tilbud om en tilpasset form for oplæring og vejledning målrettet deres behov, ligesom i den ene af de to besøgte svenske kommuner.

Slægts- og netværksplejefamilier modtager samme omfang af økonomisk godtgørelse som andre plejefamilier.

Organisering

Med en reform i 2003 er der gennemført en opgavefordeling mellem stat og kommune i anbringelsessager med det formål at styrke kvaliteten af anbringelserne. Der skal føres tilsyn med barnet minimum fire gange årligt de første to år, som efterfølgende kan reduceres til to årlige tilsyn.

I 2004 gennemførte man i Norge tillige en omfattende reform af børneværnstjenesten, hvor staten overtog ansvaret for de familiekontorer og børneværnstjenester, som tidligere lå i de norske fylker (amter). Baggrunden herfor var en kritik af, at der var for store variationer i kvaliteten af de indsatser, der blev givet til børn og deres familier, ligesom kontrollen med de private institutioner var mangelfuld. Det vurderedes, at fylkernes bistand til kommunerne var utilfredsstillende, ligesom udgifterne til børneværnstjenesten var (for) kraftigt stigende.

En ny statslig organisation med navn Bufetat (Barne-, ungdoms- og familie etaten) blev opbygget med fem regionale afdelinger. Hvert regionskontor har et antal fagteam, som arbejder med ambulans virksomhed og bistår kommunerne i det forebyggende arbejde.

De regionale afdelinger har ansvaret for etablering og drift af institutioner for børn og unge omfattet af børneværnsloven, for rekruttering og godkendelse af plejefamilier og for plejefamiliernes uddannelse samt for aftaler med private institutioner omkring forskellige tilbud og indsatser. De regionale afdelinger bistår kommunerne ved anbringelse af børn.

Det betyder, at de regionale fagteam er samarbejdspartnere til de kommunale børneværnstjenester (som kan omfatte flere kommuner, som går i samarbejde), og at de giver faglig bistand i svære sager samt bistår små kommuner ved komplicerede udredningsopgaver og bistår med at finde lokale løsninger herunder anbringelser i samarbejde med kommunerne.

I Norge er det kommunen, der har ansvaret for at vurdere, om barnet kan placeres i slægt eller netværk, mens Bufetat, som er den statslige styrelse, har ansvaret for at rekruttere og formidle plejefamilier og godkende plejefamilier.

Kommunerne har også ansvaret for at vælge og godkende plejefamilie til det enkelte barn, når det gælder slægts- og netværksplacering samt for at føre tilsyn med plejebarnets situation, hvilket indbefatter en årlig gennemgang af fosterhjemsaftalen. Kommunerne skal også selv udnævne en (ekstern) tilsynsfører, der skal føre tilsyn med barnet og udfærdige den årlige tilsynsrapport.

Det er således Bufetat, som har ansvaret for at rekruttere og formidle plejefamilier, mens det er kommunen, som har ansvaret for at vurdere, om barnet kan placeres i slægt eller netværk og dermed rekruttere hertil.

Ansvaret for uddannelse og opfølgning i forhold til plejefamilier er delt mellem Bufetat og kommunen. Bufetat har ansvaret for den generelle oplæring og uddannelse før og under en anbringelse samt for generel vejledning. Kommunen har ansvaret for den konkrete oplæring og vejledning af den enkelte plejefamilie i forhold til det konkrete barn. Kommunen skal ved slægts- og netværksplejefamilier formidle plejefamilien til uddannelse i regi af Bufetat.

I Norge skal børneværnstjenesten altid vurdere, om nogen i barnets familie eller netværk kan vælges som plejefamilie. Børneværnstjenesten anvender familierådslagning og netværksmøder som metode til at opspore og udrede ressourcer i netværket med gode erfaringer.

4 Praksis og erfaringer i de nordiske lande

Den foreliggende undersøgelse er en analyse og beskrivelse af praksis og erfaringer på tværs af lande og kommuner. Der er tale om en analytisk generalisering, hvor forskelle og ligheder mellem casekommunerne og landene samt særlige problemstillinger og udfordringer i casekommunerne vil blive beskrevet ud fra følgende hovedtemaer:

- Hvilke børn og unge anbringes i slægts og netværk? Herunder typer og sværhedsgrad af problemer, hvor slægts- og netværksanbringelser hensigtsmæssigt kan anvendes?
- Hvilke metodiske og styringsmæssige erfaringer er der med hensyn til redskaber til opsporing af netværk, godkendelse af plejefamilie til et barn, uddannelse og supervision samt tilsyn?
- Hvilke økonomiske forhold gør sig gældende, når et barn anbringes i slægts- og netværkspleje, og hvilken rolle spiller økonomien i slægts- og netværksanbringelser?

4.1 Hvilke børn anbringelse i netværksplejefamilie

De svenske, norske og danske erfaringer viser samstemmende, at netværks- og slægtsanbringelser primært foranlediges på grund af problemer hos forældrene. Børn, der anbringes i netværksfamilier, ligner generelt børn, der anbringes i familiepleje med hensyn til problemkarakteristika, akkurat som de svenske og norske erfaringer viser. Det er helt klart udgangspunktet for anbringelse i slægts- og netværksplejefamilie, at det er børn som man vurderer skal i familiepleje frem for på institution eller i socialpædagogisk opholdssted.

Kommunerne vælger fortrinsvis en anden anbringelsesform, hvis barnet har behandlingskrævende behov, fx unge der har store problemer med vold og/eller misbrug, jf. Servicelovens intentioner, selvom der er undtagelser fra denne regel.

Ifølge kommunerne er der stor spredning, hvad angår børnenes alder, når de anbringes i slægts- og netværksplejefamilie. Det er også det, andre undersøgelser viser. Lajla Knudsen (2009) finder således i sin undersøgelse om børn og unge anbragt i slægten sammenlignet med almindelig familiepleje, at der ikke er nogen større forskel på børnenes aldersfordeling afhængigt af, om de er i slægts-/netværksplejefamilie eller almindelig plejefamilie, aldersspredningen er fra 4-23 år (Knudsen 2009:38).

Danmark

De danske erfaringer og forskningen viser, at det oftest er på baggrund af forældrenes personlige eller sociale problemer i form af fx psykiske problemer eller misbrugsproblemer, at børn og unge anbringes i netværksfamilie (Knudsen 2009; Lindemann & Hestbæk 2004; Mehlbye 2005).

Enkelte kommuner i den foreliggende undersøgelse oplyser, at slægts- og netværksanbringelser desuden foranstalles på baggrund af forældrenes kriminalitet, livstruende sygdom og død hos forældrene samt hos børn, der har svært ved at begå sig i sociale sammenhænge. Målgruppen er således meget bred. Behandlingskrævende børn fx med psykiatriske diagnoser anbringes imidlertid ikke i slægts- og netværksplejefamilie.

Svenske og norske erfaringer

De svenske og norske erfaringer viser, at slægts- og netværksanbringelser oftest iværksættes på baggrund af forældrenes misbrug eller psykiske sygdom. Derudover indgår forældres død og lav intelligens hos forældrene som årsager til, at børn anbringes i netværkspleje. I den ene af de to svenske kommuner anvender man slægts- og netværksanbringelser til uledsagede flygtningebørn og til børn med støttebehov, hvor der støttes med bl.a. psykologhjælp og tabt arbejdsfortjeneste til plejeforældrene, hvis der er behov herfor. Denne mulighed foreligger i alle de tre nordiske lande (i Danmark Serviceloven § 42). De bagvedliggende årsager til, at børn anbringes i netværket/slægten, er stort set de samme som i almindelige plejefamilier.

4.2 Afdækning af ressourcer i netværket

Danmark

Forudsætningen for, at der kan blive tale om en netværksplejefamilie, er en afdækning af evt. ressourcer i familiens netværk, det være sig i slægten eller i det øvrige netværk bestående af venner, familie, professionelle (pædagoger, lærere m.m.) med kontakt til børn og forældre, som kan medvirke i en løsning af familiens problemer evt. ved at modtage barnet i pleje.

Målet er, at netværket skal tidligere ind i sagsforløbet, når et barn udviser problemer ved, at der skal sættes mere fokus på familiens ressourcer gennem netværksmøder² og evt. familierådslagninger i undersøgelses- og problemløsningsfasen som standard i alle sager.

Som i alle andre sager, hvor der skønnes behov for en eller anden form for støtte, herunder anbringelser, skal der gennemføres en § 50-undersøgelse³ med udarbejdelse af handleplan, aftaler om tilsyn under anbringelsen, tilbud til forældrene om støtte- og kontaktperson e.l. og aftaler om barnets samvær med biologiske forældre under anbringelsen mv.

Derfor vil en undersøgelse af barnets netværk indgå som en del af en § 50-undersøgelse. I de undersøgte kommuner sker dette især gennem samtaler med forældre og barn, hvor man sammen kortlægger ressourcer i netværket. Derudover er netværksmøder, hvor andre profes-

² Netværksmøde er "et møde, hvor familien, sagsbehandleren, det relevante professionelle og private netværk deltager..." De professionelle er typisk i overtal, og det forventes, at de kommer med løsningsforslag med udgangspunkt i kompetencer fra deres faglige kundskaber. Til forskel fra familierådslagning er det primært forvaltningen, der afgør, hvem der skal deltage i netværksmødet, og definerer formålet med mødet. Netværksmøder kan gennemføres i alle faser af sagsbehandlingen (Håndbog om anbringelsesreform 2007:46).

³ Kommunerne er forpligtet til at foretage en § 50 undersøgelse, når der foreligger oplysninger om, at man må antage, at barnet/den unge trænger til særlig støtte. En undersøgelse skal anlægge en helhedsbetragtning, der skal omfatte barnets/den unges udvikling og adfærd, familieforhold, skoleforhold, sundhedsforhold, fritidsforhold og venskaber samt andre relevante forhold (Vejledning til Serviceloven 2006:85f). I alle sager, hvor man træffer afgørelse om, at der etableres en støtteforanstaltning, skal der foreligge en § 50-undersøgelse forud.

sionelle med kontakt til barn og familie inddrages i drøftelsen af barnets situation den mest anvendte praksis i kommunerne. Familierådslagning anvendes i mere beskedent omfang i kommunerne, hvilket bl.a. begrundes med, at det er en ressourcekrævende metode, og der er manglende erfaring med brug af metoden.

Et par kommuner anvender genogrammer⁴ (jf. fx McGoldrick et al. 2008; Servicestyrelsen 2010), som er en skematisk kortlægning af personer i barnets nære netværk som kortlægningsmetode med henblik på at samle familiens netværk (fx i en familierådslagning) eller for sammen med familien at drøfte, om der kan hentes hjælp i familien.

Én kommune adskiller sig fra de fire øvrige kommuner ved at have et meget bredt metoderpertoire, idet den ud over netværksmøder, familierådslagning og genogrammer også anvender netværkskort (Hessle 1995; Servicestyrelsen 2010)⁵, som indkredser barnets sociale, personlige netværk (og ikke hele familiens netværk som i genogrammet) og "signs of safety" (Turnell & Edwards 1999; Servicestyrelsen 2010)⁶, som er en form for risikovurdering, hvor ikke alene ressourcer, men også problemer i familiens netværk kortlægges og drøftes i forhold til at hente hjælp og støtte i familien og det sociale netværk.

Imidlertid er det kommunernes erfaringer, at det oftest er forældrene eller familiemedlemmer som selv tager initiativ til at få barnet anbragt i netværket, og at det i stor udstrækning er på baggrund af familiernes/netværkets eget initiativ, at en netværksanbringelse igangsættes, dvs. anbringelse i netværksplejefamilie sjældent sker på forvaltningens initiativ.

En af socialrådgiverne beskriver sine erfaringer således:

Jeg oplever, at det er sådan, at det er, når det er helt oplagt, at det er for eksempel en mormor, og mormoren har været med helt fra starten af, og de selv banker på og foreslår det på en eller anden måde... nogle gange tror jeg, vi glemmer at tænke i familiens lidt bredere netværk. Hvis det ikke lige springer i øjnene, så glemmer vi det nok lidt, og så tænker vi en almindelig plejefamilie i stedet for slægts- eller netværksplejefamilie.

Og omvendt hvis forældrene modsætter sig, at familien inddrages, vanskeliggøres arbejdet med at afdække ressourcer i netværket. Det sker måske, fordi forældrene ikke mener, at der

⁴ Genogram er en slags stamtræ, der visualiserer familiens medlemmer i flere generationer samt familiens eksterne netværk, personernes indbyrdes relationer og relationernes styrke. Metoden kan anvendes til at undersøge muligheder for anbringelse/aflastning i barnets netværk (Københavns Kommune 2008).

⁵ Netværkskort er en metode til at indkredse menneskers personlige, sociale verden (Hessle 1995:177). Det kan tage afsæt i barnet og vil afspejle relationerne om barnet, som det selv oplever dem. Det adskiller sig fra et genogram, ved at det kun afspejler et enkelt individs sociale verden. Det anbefales, at man udarbejder netværkskortet som led i eller lige efter § 50-undersøgelsen (Københavns Kommune 2008).

⁶ "Signs of safety er en systematisk risikovurdering som hjælper til at skabe overblik over problemer og ressourcer i familien". Den kan anvendes som led i § 50-undersøgelsen. Metoden kan gennemføres internt i forvaltningen eller med deltagelse af en eller flere familiemedlemmer, barnet kan også deltage. Målet er at konkretisere bekymringer og ressourcer samt konkretisere de forandringer, der skal til, for at bekymringen for barnet bliver mindre (Københavns Kommune 2008).

er nogen i netværket eller slægten, der kan hjælpe. Konsekvensen kan være, at kommunen ikke gør yderligere forsøg på at undersøge forældrenes netværk nærmere.

En leder:

Min erfaring er, at moren ikke oplever, at hun kender familien eller at der ikke er nogen i familie, som vil hende det godt. Det er svært at få folk til at erkende, at der kan være nogle, og så har vi tendens til at lade det ligge der.... Derfor skal vi ind og træne de socialfaglige vurderinger og arbejde med de undersøgelser, således at de blive bedre.

På denne måde får familien frem for forvaltningen styringen over kommunens problemløsnings- og støttemuligheder i forhold til barnets vanskeligheder.

Sverige og Norge

I Sverige har man samme erfaringer med forældre, der modsætter sig, at deres familie og øvrige netværk inddrages i deres problemer og løsningen af disse. Imidlertid tolker den ene af de to svenske kommuner bestemmelsen i lovgivningen om, at man skal undersøge familienetværkets ressourcer i problemløsningen således, at kommunen har ret til at kontakte slægten i udredningsfasen, selv om forældrene er imod det.

Men ellers er erfaringen fra de svenske kommuner ligesom i de danske kommuner, at enten anmoder barnets forældre om, at deres barn anbringes hos en slægtning, eller barnets slægt henvender sig selv til kommunen med henblik på at få et barn i pleje (jf. også Mehlbye 2005). Anbringelse i slægten sker dermed også typisk på familiernes eget initiativ.

Når der skal støtte til et barn, skal der ligesom i Danmark gennemføres en undersøgelse af barnets forhold. I denne forbindelse anvender stort set alle de svenske kommuner (90%) BBIC (Barnets Behov I Centrum) modellen i analysen af barnets situation. I modellen beskrives og analyseres barnets behov, forældrenes formåen og barn og families sociale netværk af familie, slægt og venner m.m. BBIC anses som et godt grundlag for det videre arbejde i en familierådslagning. BBIC's danske udgave er ICS "Integrated Children System", som også anvendes i en række danske kommuner (i 2011 i 18 danske kommuner og forventeligt 40 kommuner i 2012).

Hvad angår metoder til at inddrage netværket aktivt i løsningen af familiens problemer, anvendes familierådslagning altid i den ene af de to svenske kommuner, når en plejefamilieanbringelse er på tale. Erfaringerne i denne kommune er, at familierådslagningsmøderne ofte går bedre, end familien og myndighederne selv forventede, og at familierne ofte er i stand til selv at finde frem til løsninger.

Kommunens erfaring er, at de ved brug af familierådslagning opnår en langsigtet virkning af det sociale arbejde, idet slægts- og netværksanbringelser giver nogle stabile relationer og færre sammenbrud i anbringelsen. Hvis der sker brud i anbringelsen, viser erfaringerne også, at familierådslagning kan afhjælpe problemet, fordi der fortsat er familiemedlemmer omkring barnet, der deltager i løsningen af de evt. problemer, der er omkring barnets anbringelse.

De ser det som en klar fordel og styrke ved familierådslagning, at barnet er i centrum, og at barnet støttes af en samordner i forberedelsen til mødet, ligesom barnet kan have en støtteperson med til mødet, som kan hjælpe barnet med at udtale sig om dets mening samt med at forstå, hvad der tales om på mødet.

I den anden svenske kommune anvendes overvejende netværksmøder med deltagelse af professionelle og familie, når netværkets muligheder for at yde støtte til familien skal drøftes.

I Norge gælder det, at når det er besluttet, at et barn skal anbringes i plejefamilie undersøges parallelt hermed, om det kan anbringes hos slægt eller netværk. Her er det politisk bestemt, at man skal anvende familierådslagning som metode, men den besøgte norske kommuner oplyser, at de i praksis har metodefrihed og selv vælger, om de anvender familierådslagning, familieråd, der som metode ligger tæt op ad familierådslagningsmodellen, eller netværksmøder.

4.3 Godkendelse af netværksfamilier

Danmark

Der gælder ikke de samme godkendelseskriterier, som for almindelige familieplejer, idet netværksplejefamilier skal godkendes som konkret egnede i forhold til et bestemt barn/ung af den anbringende kommune i henhold til Serviceloven § 142, og at det er barnets kontakt og relation til familien, som vurderes at have betydning.

Som kriterium for godkendelse angiver Vejledning til Serviceloven tillige, at netværksplejefamilien kun kan godkendes, hvis familien har de fornødne ressourcer til at give barnet/den unge den støtte og omsorg, som barnet har brug for evt. suppleret med nødvendig professionel behandling udefra. Det afgørende for, om man vælger en netværksanbringelse i den konkrete situation, er, at det er til "barnets bedste" (Vejledning til Serviceloven 2006:163f).

Derfor skal kommunen ikke opstille generelle kriterier for godkendelse af netværksplejefamilier, sådan som de gør ved godkendelse af almindelige plejefamilier, men der skal i stedet i hvert enkelt tilfælde foretages en konkret vurdering af plejefamilien og især relationen mellem barnet/den unge og familien (Vejledning til Serviceloven 2006:163).

Det kan gøre godkendelsesprocessen mere enkel, ligesom man kan se nogle klare fordele ved at anbringe et barn i netværket hos nogle, det kender eller har tætte (følelsesmæssige) relationer til.

En socialrådgiver:

Det står i cirkulærer mv., fornuftigt nok, at det er en lettere godkendelse, eller nogle andre kriterier, man skal være mere lempelig i godkendelsen, når det handler om slægt, når det handler om netværk. Den anden del er, at der er faktorer, der opvejer, at når vi ved, at ved slægts- og netværksanbringelser er der større succes i forhold til barnet eller i forhold til barnets udvikling i forhold til andre anbringelser, så er der noget, der tyder på, at der er ting, der handler om slægt, tilhørsforhold, nogle andre ting, der vejer tungere end det, at det er en professionel familie.

Man er som socialrådgiver opmærksom på, at styrken ved anbringelse i slægt eller i netværket er den følelsesmæssige relation, barnet har til de voksne i slægts- og netværksplejefamilien, men det er ikke enkelt at skulle vurdere kvaliteten af en relation, og om den er "bæredygtig i et plejeforhold"?

En socialrådgiver om det at vurdere en "relations bæredygtighed":

I slægts- og netværksanbringelser, der er det relationen, der er det centrale, men hvordan vurderer man så lige kvaliteten af en relation? Der er vi inspireret af psykologen og de spørgsmål, hun har udviklet til os.

Selvom der ikke skal stilles de samme krav, er det erfaringen, at det ikke er ukompliceret som slægt at tage et barn i familiepleje fra et andet medlem af familien eller slægten. Bestemmelsen om, at det alene er til det enkelte barn godkendelsen skal gives, gør det ikke nødvendigvis lettere eller mere enkel set fra socialrådgivernes side.

Socialrådgiverne mener derfor, at når de skal vurdere, om en familie kan tage et barn i pleje, er de nødt til at vurdere en slægtspleje-/netværksplejefamilie kritisk med henblik på, om de kan magte opgaven på trods af lovgivningen om "en lempeligere vurdering", fordi der kan være en række særlige problemstillinger ved at anbringe i netværkspleje.

En socialrådgiver siger om godkendelsesprocessen:

Man ser ikke på slægten med så kritiske øjne, som man vil se på en almindelig plejefamilie, men det bliver man nødt til at gøre, fordi som slægt kommer de til at stå med lige så mange komplicerede situationer, som de andre plejefamilier... og at anbringe et barn væk fra forældrene, det er, hvad enten det er den ene eller anden form, meget kompliceret... du kan ikke forudsige, hvad der sker... så man skal også ind at vurdere, hvor svær en opgave er det her barn, og er det så reelt i orden at have det i en netværksanbringelse?

Kommunerne lægger sig således i praksis tæt op ad samme godkendelsesprocedure som til plejefamilier med nogenlunde samme undersøgelsesform og indhold og har i nogle tilfælde udviklet faste procedurer for godkendelse.

En kommune har fx udviklet en særlig interviewguide til samtalerne med netværksplejefamilien i forhold til at vurdere kvaliteten af relation mellem barn og netværksfamilien. I interviewet med plejefamilien tænkes familiens egne børn inddraget i samtalen med særlige spørgsmål rettet til dem.

De emner, der spørges ind til i godkendelsen, varierer, men det er gennemgående, at der bliver spurgt til familiens kompetencer, herunder netværksforældrenes forestilling om at være en netværksplejefamilie, deres motivation, refleksioner over at have et barn i pleje (fx i forhold til potentielle konflikter), relationen til barn og biologiske forældre, samspillet i familien og evt. plejesøskendes holdning til, at det pågældende barn kommer i pleje i familien.

Desuden er det også centralt at undersøges netværksforældrenes evner og motivation for at samarbejde med kommunen.

En kommune lægger i sin godkendelse også vægt på, at netværksfamilien vil prioritere barnet frem for barnets biologiske forældre, bl.a. for at de kan beskytte barnet, når forældrene ikke har det godt og fx ikke kan klare at have barnet på besøg, selvom de selv tror det.

Men samtidig vægtes det, at der er godt forhold mellem den biologiske mor og den godkendte netværksfamilie, fordi der kan opstå store konflikter mellem dem, som kan betyde, at plejebarnet får store loyalitetskonflikter mellem familieplejeforældre og biologiske forældre. Flere kommuner fortæller om konflikter og problemer i netværksanbringelsen, som betyder, at de stræber efter at gennemføre en grundig godkendelse af evt. slægtspleje eller netværkspleje.

Endvidere skal plejeforældrene have en forståelse for barnet, og der lægges vægt på, at den øvrige del af familien kan bakke anbringelsen op. I en kommune oplyser man, at man kan godkende en familie, selvom netværksfamilien ikke kan dække barnets behov 100 procent. I stedet støtter kommunen plejefamilien med særlige støtteforanstaltninger fx i form af lektiehjælp.

Det sker, at kommunerne går på kompromis med faktuelle forhold i godkendelsen såsom plejeforældrenes alder, boligforhold, mindre forseelser på straffeattesten og fysiske småskavanker, fordi relationerne vægtes højt. Grænsen for, hvor man kan gå på kompromis, er meget individuel.

En familiekonsulent:

Jo større tilknytning, der er mellem barnet og den netværksfamilie, der nu er peget på, des mere kan vi gå på kompromis med de godkendelseskriterier.

Det er et samlet billede, man vurderer og holder op imod den tilknytning, der er mellem barn og voksen ifølge udtalelser fra flere kommuner. Ifølge en kommune anskuer man lempeligheden i forhold til boligforhold som en fordel, fordi barnet kommer til at bo i et hjem, der minder om det, det kommer fra, og det giver barnet en tryghed.

En kommune fortæller, at de på trods af megen sårbarhed og store problemer i familier har erfaringer med at godkende dem, fordi det kan være den eneste løsning, de vurderer, der kan lade sig gøre for barnet her og nu.

En familiekonsulent:

Der er også mange, der bliver godkendt, hvor der er meget sårbarhed og store problemer. De godkendes alligevel, fordi det kan være situationer, hvor man kan sige, det er det, vi kan med barnet lige nu (...), hvor man samlet set kan sige, hvad der overhovedet kan lade sig gøre i den her familie, så kan det være det er det, der er det bedste for barnet, selvom vi ville have foretrukket en mere neutral anbringelse.

I Vejledning til Serviceloven (Socialministeriet 2006) fremgår det, at det er netværksfamiliens ressourcer og relationen mellem barn og familie, der er afgørende for at kunne godkende familien som netværksfamilie, mens uddannelsesbaggrund ikke er afgørende.

Men udtalelser i interviewene viser, at uddannelsesniveau måske alligevel kan have en afgørende betydning i kommunikationen mellem plejefamilie og forvaltningen i kraft af, at nogle slægtsplejefamilier måde at italesætte sig på bryder med socialforvaltningens normsæt og begrebsverden.

En af interviewpersonerne fortæller, at nogle sagsbehandlere kan være meget kritiske over for en potentiel netværksplejefamilie og have en tendens til at forkaste dem, fordi plejefamilien ikke kender de faglige begreber på området og har en anden social og uddannelsesmæssig baggrund end flertallet af almindelige plejefamilier.

En konsulent:

Netværksfamilier, de kan godt sige ting, som gør, at de blive diskvalificeret, og hvor jeg tænker, "åh nej ... det skulle de ikke have sagt", for hvordan hører socialrådgiveren eller børn og unge-konsulenten det. ... En erfaren plejefamilie, de ved jo godt, hvad man skal sige, hvilke signaler man skal sende. De erfarne kender systemet og koder og logikker. Mange plejefamilier er uddannet inden for de lidt bløde fag som pædagog eller lærer. Det er netværksfamilier ikke.

Men socialrådgivernes erfaringer er også, at netop fordi slægtsplejefamilien kommer fra samme sociale miljø som barnet, kan barnet føle sig mere hjemme end i en almindelig plejefamilie med en helt anden social baggrund, end deres plejebarn har.

Vi kender jo til eksempler, hvor plejebørn føler sig om gæst i plejefamilien, fordi de ikke kan forholde sig til, at der er så ryddeligt, fint og anderledes, og der er kravene jo anderledes ved netværkspleje.

Sverige og Norge

I Sverige og Norge anvendes de samme godkendelsesprocedurer og -kriterier som for almindelige plejefamilier. Det gør det på en måde enklere, men nok også sværere at blive godkendt til et plejebarn, man i forvejen har en relation til. Dog er man i begge lande opmærksomme på relationens betydning, og plejefamilien godkendes også med henblik på at tage et bestemt barn i pleje.

I den ene svenske kommune anvendes et udredningsmateriale, som bruges i udrednings- og godkendelsesproceduren for alle typer af plejefamilier. Udredningsmaterialet indeholder interviewskabeloner for forskellige plejefamilietyper samt refleksionsskemaer til de voksne i netværksfamilien om deres motivation for at ville tage et barn i pleje m.m. samt særskilt spørgeguide til biologiske børn i netværksfamilien.

Godkendelsesproceduren består i, at kommunen gennemfører minimum tre besøg i familien med interview af de voksne og børn i familien. Desuden indhentes registeroplysninger på

plejefamilien (fx i form af evt. registreret kriminalitet) og oplysninger fra netværksfamiliens hjemkommune (foreligger der fx en social sag på plejefamilien).

Såfremt man vurderer, at familien evt. kan fungere som netværksfamilie, foretager socialrådgiverne yderligere dybdegående interview med de voksne i netværksfamilien, hvor de kan anvende familiediagnostiske interview samt forskellige redskaber til at danne sig et billede af familiens netværk og relationer i netværket ved hjælp af genogram⁷, ecogram (jf. fx Hodge 2005)⁸ og livslinjer⁹.

Resultaterne af besøg, interview og andre oplysninger drøftes med en psykolog, som rådgiver socialrådgiverne om familiens styrker og svagheder, og hvorvidt barnets behov matcher plejefamiliens ressourcer.

I Norge gælder som nævnt de samme godkendelsesprocedurer og -kriterier for slægtsnetværk som for almindelige plejefamilier ligesom i Sverige.

I Norge har man siden 1997 anvendt PRIDE-programmet som oplæring og led i godkendelse af plejefamilier¹⁰. PRIDE (Parent Resource Information Development Education.) er et omfattende oplærings- og rekrutteringsprogram (Barne, Ungdoms- og Familiedirektoratet), som har til formål både at oplære plejefamilier, herunder slægts- og netværksfamilier, og som led i at vurdere familiens egnethed som plejefamilie, hvor familien også selv får et grundigt indblik i, om det reelt er noget for dem at blive plejefamilie. Erfaringen er, at denne metode opfattes som ressourcekrævende, men omvendt er ressourcerne givet godt ud, hvis det kan forebygge uplanlagte brud i anbringelsesforløb ved, at familien viser sig uegnet til opgaven samt give forældrene grundlæggende indsigt og færdigheder i at tackle de problematikker, der måtte opstå undervejs, så anbringelsesforløbet på bedst mulig vis kan give barnet et godt liv.

⁷ Genogram er en systematisk optegnelse af et diagram over 3-4 generationer af familiens egen forståelse af familiehistorien. Der lægges vægt på generationernes normer, vaner, holdninger og psykologiske mønstre i forhold til familiens egen opfattelse af stemninger, opdragelse og måder at løse konflikter på.

⁸ Ecogram er en visuel præsentation, der viser relationernes aktiviteter og påvirkninger, som et barn har i sit familiesystem. Ecogrammet inkluderer familiemedlemmer, andre nære relationer og aktiviteter, der har betydning for barnet.

⁹ Livslinje tegner et visuelt billede af familiens historie over et bestemt tidsforløb.

¹⁰ PRIDE: Parent Resource Information Development Education. PRIDE er et omfattende oplærings- og rekrutteringsprogram for kommende plejeforældre. Det giver både potentielle plejeforældre og myndigheder et grundlag for at vurdere, om de er egnede til at tage et barn i pleje. Programmet blev udviklet i 1993 i USA og er indført i Norge i 1987. PRIDE-programmet drives af Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (www.fosterhjem.no). Kurset er baseret på ti møder af tre timer, og består af ti temaer. Derudover suppleres det af fire hjemmebesøg, skriftligt oplæringsmateriale og udfyldning af livsbøger. Disse bøger er et hæfte med personlige spørgsmål knyttet til de forskellige temaer, der skal hjælpe til at afklare, hvorvidt egne livserfaringer udgør en hjælp eller en hindring i forhold til den fremtidige opgave som plejeforældre. Det giver forældrene hjælp til at tænke over deres motiv for at blive plejeforældre, og hvilke forudsætninger de har for at opfylde de fem færdighedskategorier som PRIDE bygger på: 1) at beskytte og opdrage barnet, 2) at møde barnets udviklingsbehov og håndtere udviklingsforstyrrelser, 3) at støtte relationen mellem barn og forældre, 4) at give barnet adgang til trygge og udviklende relationer som sigter på at vare livet ud, 5) at arbejde som medlem i et professionelt team. Efter kursusdeltagelse skal kursuslederne og den enkelte deltager træffe en gensidig beslutning om, hvorvidt familien kan påtage sig opgaven som plejeforældre.

4.4 Kurser og uddannelse af plejefamilier

Danske erfaringer

På linje med almindelige plejefamilier skal slægts- og netværksplejefamilier deltage i et kursus, inden de modtager et barn i pleje. Kurset skal give dem grundig information og viden om at være plejefamilie (jf. Serviceloven § 142 stk. 3).

Kurset skal gives i forbindelse med godkendelsen, og påbegyndes inden godkendelsen. Det har til formål at opkvalificere tilbuddene og reducere risikoen for, at plejeforholdet bryder sammen (jf. Vejledning til Serviceloven 2006:164f).

Kommunerne er således forpligtet til at give netværksfamilier et grundkursus i forbindelse med godkendelsen, men det kan være problematisk for enkelte kommuner at opfylde det krav. Ofte begynder plejeforholdet, inden kurset er kommet i gang, ligesom det heller ikke altid er lige let at motivere plejefamilien til at deltage. Det sker også, at et plejeforhold når at blive afbrudt, inden familien får tilbudt et kursus.

Et særligt problem, som påpeges af den ene af de fem besøgte kommuner, er, at der ikke er grundkurser direkte målrettet netværksfamilier, der ikke taler dansk. Det problem løses i stedet ved at give individuel vejledning med tolk. I Serviceloven opfordres kommunerne imidlertid til evt. i samarbejde med andre kommuner at tilbyde kurser, der er målrettet de problemstillinger, som plejefamilien vil blive godkendt til, fx kurser i forhold til børn og unge med anden etnisk baggrund (Vejledning til Serviceloven 2006:166). Dette sker tilsyneladende ikke altid, måske fordi antallet af plejefamilier med et andet sprog end dansk er forholdsvis få.

Derfor kan det undre, at der i lovgivningen ikke er krav om, at kurset skal være afholdt, *inden* barnet kommer i pleje, da det netop fremgår, at kurset skal opkvalificere tilbuddene, altså familien, og mindske risikoen for, at plejeforholdet bryder sammen (jf. Vejledning til Serviceloven 2006:165).

Som tidligere nævnt viser forskning, at slægtsplejefamilier er dårligere socioøkonomisk stillet end traditionelle plejefamilier (Knudsen 2009), og internationale undersøgelser peger på, at relationen mellem slægtsplejefamilien og især den af barnets forældre, som de ikke er i familie med, kan være vanskelig (Lernihan & Kelly 2006).

På den baggrund er kommunerne mere eller mindre opmærksomme på, at det er særligt vigtigt, at netværksfamilien bliver ordentligt klædt på gennem uddannelse mv., så de på bedst mulig vis kan yde en ekstraordinær indsats til det konkrete barns udvikling og trivsel.

I afholdelsen af kurser vælger nogle kommuner at afholde det obligatoriske grundkursus fælles for almindelige plejefamilier og slægts- og netværksplejefamilier. Andre har et selvstændigt kursusforløb målrettet netværksfamilier, fordi de vurderer, at plejefamilierne har behov for noget andet end traditionelle plejefamilier, på grund af den særlige følelsesmæssige relation mellem de to familier, og fordi de formelle plejevilkår er forskellige. Det gælder fx også de finansielle vilkår. Almindelige plejefamilier får plejevederlag, det gør slægtspleje- og netværksfamilier ikke.

En familiekonsulent:

Der er bare nogle ting, som adskiller sig, hvor vi synes, det kunne være relevant at samle dem. Alt hvad der handler om vederlag og aflønning. Det er sådan lidt mærkeligt for netværksplejefamilierne at sidde og være med i de diskussioner, for de får ikke løn for det, de laver.

Der er stor variation i forhold til, hvor mange kurser ud over det obligatoriske grundkursus som kommunerne tilbyder deres netværksplejefamilier.

En kommune udbyder ingen yderligere kurser til netværksfamilier efter grundkursus, mens en anden kommune løbende afholder kurser for både netværksfamilier og plejefamilier, fx med emner såsom unge i puberteten, børn med ADHD o.l. Derudover tilbyder samme kommune supervisionsgrupper som gruppeforløb med eksterne supervisorer otte seancer årligt af tre timers varighed til både plejeforældre og netværksfamilier.

En tredje kommune har desuden oprettet netværksgrupper for både plejefamilier og netværksfamilier, som mødes fire aftener i forlængelse af grundkurset. En fjerde kommune udbyder temaaftener ud over grundkurset.

Den sidste af de fem besøgte kommuner har planer om at udvikle nogle supplerende frivillige kurser eller netværksgrupper bestående af slægts- og netværksplejefamilier, hvor de kan udveksle erfaringer for herigennem at dygtiggøre og videreudanne sig. De planlagte kurser og netværksgrupper skal omhandle minimum tre aspekter ved at være plejefamilier, det kan være temaer som plejebarnets samvær med egne (biologiske) forældre, relationen mellem egne børn og plejebørn o.l. Kommunen fastlægger det nærmere indhold og længde af kurset ud fra plejefamiliernes aktuelle behov. Kortere kurser over en eller to weekender vurderes at være tilstrækkelige til at opfylde plejefamiliernes behov.

Det handler således også om, at kommunen ved at give pleje- og netværksplejefamilier nogle særlige tilbud, over for dem signalerer, at de gerne vil have dem som plejefamilier.

En leder:

Vi vil dem, og vi vil give dem nogle tilbud.... og give dem nogle goder, så vi på den måde viser, at vi værdsætter dem.

Netværksfamilierne er dermed meget forskelligt stillet med hensyn til deres mulighed for opkvalificering, og dermed også i deres grundlag for at løfte opgaven som netværksfamilie afhængig af, hvilken kommune de bor i,

Sverige og Norge

I Sverige og Norge er kommunerne (i Norge regionsafdelingen) forpligtet til at uddanne deres plejefamilier, det vil sige såvel almindelige som slægts- og netværksplejefamilier, via kurser o.l.

I den ene af de besøgte svenske kommuner har man valgt at afholde særlige kurser for slægts- og netværksfamilier. Det er frivilligt for familierne, om de vil deltage. Formålet med

kurserne er, at slægts- og netværksfamilier kan møde hinanden og udveksle erfaringer. Derudover er målet, at styrke familiernes indsigt i og mulighed for at håndtere fx kriser og konflikter med slægten, samt hvordan barnet integreres i familien mv.

I Norge er ansvaret for uddannelse og opfølgning i forhold til plejefamilier delt mellem Bufetat og kommunen. Bufetat godkender familien og har ansvaret for den generelle oplæring og uddannelse før og efter en anbringelse samt generel vejledning af plejefamilien.

Kommunen skal sikre oplæring og kurser til nye slægts- og netværksplejefamilier ved henvisning til kurser og uddannelse i Bufetat. Kurserne er organiseret efter PRIDE-metoden¹¹, men erfaringen er, at det er sjældent, at netværksplejefamilierne deltager.

Kommunen har ansvaret for den konkrete oplæring og vejledning af plejefamilier i forhold til det enkelte plejebarn.

4.5 Tilsyn med og supervision af plejefamilien

Internationale undersøgelser viser, at der føres mindre tilsyn med slægtsplejeanbringelser end med almindelige anbringelser (Gebel 1996; Scannapieco 1999; Berrick 1997). Manglende kontakt kan gøre det svært for socialrådgiveren at håndtere problemer omkring barnets ophold i plejefamilien, bl.a. fordi de opdages sent i forløbet.

Forskning påpeger, at slægtsplejefamilier minimum har behov for samme støtte som almindelige plejefamilier, idet årsagen til anbringelsen er sammenlignelige, og at slægts- og netværksfamilier kan have behov for en anden støtte end plejefamilier, idet de i relation til dem er fattigere, ældre og oftere består af en enlig og er mindre uddannet (Scannapieco & Hegar 1999:322).

Danmark

Ifølge lovgivningen har handlekommunen pligt til at føre løbende tilsyn med barnets/den unges forhold, når det er anbragt. Der skal føres tilsyn minimum en gang årligt ved en samtale med barnet/den unge på anbringelsesstedet. Børn, der er anbragt efter 1. juli 2003, har selvstændig handlekommune, hvilket betyder, at hvis forældremyndighedsindehaver til det anbragte barn flytter kommune under anbringelsen, så er det fortsat familiens oprindelige hjemkommune, der fører tilsyn med barnet.

Derudover skal der føres tilsyn med netværksplejefamilien med henblik på, at godkendelsen fortsat stemmer overens med familiens forhold og kompetencer. Den generelle tilsynsforpligtelse af netværksfamilie påhviler den stedlige kommune, dvs. den der har godkendt anbringelsesstedet. I slægts- og netværksanbringelser er den anbringende kommune også den godkendende kommune (Vejledning til Serviceloven 2006:166). Tilsynet omfatter den daglige drift og pædagogiske arbejde.

¹¹ PRIDE (Parent's Resources for Information, Development, Education), jf. note 10, er et omfattende oplærings- og rekrutteringsprogram for kommende plejeforældre. Det giver både potentielle plejeforældre og myndigheder et grundlag for at vurdere, om de er egnede til at tage et barn i pleje. Programmet blev udviklet i 1993 i USA, og er indført i Norge i 1987. PRIDE-programmet drives af Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (www.fosterhjem.no).

Endelig skal der foretages opfølgning af indsatsen (anbringelsen) med henblik på at vurdere, om barnet får udbytte af indsatsen, og sikre at indsatsen ophører rettidigt. Opfølgningen skal ske første gang efter tre måneder og derefter minimum en gang årligt.

Opfølgning sker sammen med barnet/den unge, barnets familie og foranstaltningens medarbejdere (Håndbog om anbringelsesreformen 2007:160ff; Vejledning til Serviceloven 2006:45ff, 161).

Tilsynet varierer i omfang i de fem kommuner, men de fire af kommunerne har mange tilsyn – typisk fra fire-ti årlige besøg i netværksfamilien. Tilsynet kan indeholde rådgivning, vejledning og supervision til netværksforældrene. Det fremgår af Vejledning til Serviceloven, at samværet med de biologiske forældre kan være særligt vanskeligt, og forudsætningen for slægts- og netværksanbringelser er derfor, at kommunen bidrager med den nødvendige supervision og støtte. Slægts- og netværksfamilier kan dermed modtage professionel supervision udefra, psykologhjælp eller anden støtte med henblik på at varetage opgaven bedst muligt (Vejledning til Serviceloven 2006:164).

I en kommune har man typisk to årlige tilsynsbesøg, men der kan gives flere tilsyn efter behov. I denne kommune oplever man, at det kan være vanskeligt at opnå en tillidsfuld relation til netværksfamilien, og de oplever, at familierne lyver og skjuler oplysninger, fx om barnets problemer og barnets samvær med biologiske forældre.

I tilsynet rådgives der bl.a. om håndtering af konflikter med plejebarn, barnets forældre, italesættelse af vanskeligheder mv.

I en kommune fører socialrådgiverne selv tilsyn med netværksfamilien. I de øvrige kommuner er tilsyn med netværksfamilier overladt til kommunens egen familieplejeafdeling. Den kommune, hvor sagsbehandlerne selv fører tilsyn med familierne, er samtidig den kommune, der især oplever samarbejdsvanskeligheder mellem forvaltning og netværksfamilie. Det er påfaldende, at den kommune, der oplever de største samarbejdsproblemer, også er den kommune, der har færrest årlige tilsyn med plejefamilierne sammenlignet med de øvrige kommuner.

Måske vil flere tilsyn, særligt i begyndelsen af anbringelsen, kunne fremme tilliden og dermed også øge mulighederne for et godt samarbejde. Men samarbejdsvanskelighederne kan også forårsages af, at sagsbehandleren er i en position, hvor hun skal varetage flere parter interesser, der kan være i modstrid med hinanden.

Når tilsynet, dvs. kontrol og tilsynsrollen, er adskilt, kan den tilsynsførende lettere holde sig ude af de modstridende interesser. Det er typisk en familieplejekonsulent e.l., der har tilsynet med plejefamilien, herunder den generelle supervision, mens de biologiske forældres og barnets sagsbehandler har tilsynet med barnet og rådgiver plejefamilien omkring barnet og samvær mellem barn og biologiske forældre.

Kommunernes erfaring er, at det er en særlig udfordring at holde tilsyn med slægts- og netværksplejefamilier, netop fordi de er godkendte til det konkrete barn, og fordi godkendelseskriterierne har været lempeligere samt grundet de særlige følelsesmæssige relationer, der er mellem barn og plejeforældre.

En familiekonsulent:

Det er ikke let at være netværksfamilie. Det er virkelig blod, sved og tårer. Der er så mange følelser i det her, og de vil de her børn det så godt. Og der er meget, der skal gå op i en højere enhed for, at det kan lykkes.

En socialrådgiver:

...Hvis det nu er bedsteforældre, der er gamle, eller bedsteforældre, der har fået et barn, der viser sig at have en ADHD-problematik, så kan det godt være, at de på et tidspunkt ikke magter at have det barn mere (...). På den måde er det vigtigt at italesætte det med, at det også kan være i orden på et tidspunkt at sige, nu magter jeg det ikke mere, men det er vigtigt, det er noget, vi snakker om, så de ikke lige pludselig smider håndklædet i ringen, for det er så vigtigt at undgå sammenbrud, fordi så risikerer vi, at barnet både mister sin plejefamilie og sin slægt, og det er jo det sårbare ved det her...

En særlig problemstilling som tilsynsfører er, at man som tilsynsfører ikke altid føler sig sikker på, at plejefamilien er helt ærlig omkring plejeforholdet og barnets situation i plejefamilien af angst for at miste plejetilladelsen og dermed barnet. I stedet bliver det en "æressag" for dem, at klare problemerne selv.

En socialrådgiver siger herom:

Jeg synes nogle gange, at de (netværksplejefamilien) holder hånden over nogle problematikker, som de ikke ønsker, vi blander os i, men som måske kunne være hjulpet bedre på vej, hvis den unge havde fået hjælp... Det kan være mere prestigepræget på godt og ondt ... og de lægger en stor kraft i at klare tingene selv.

I det hele taget er det et problem at vide, hvor meget man skal "blande sig" som tilsynsfører, og hvor meget man skal lade familien selv klare alt efter, hvor meget man vurderer, de selv kan klare.

En socialrådgiver siger med hensyn til, hvor meget eller hvor lidt man skal blande sig:

Som udgangspunkt ser vi gerne, at familien selv klarer de her ting (samarbejdet med skole, dagtilbud m.m.). Hvis barnet har det godt, og der ikke er nogen problemer, så skal de have lov til at prøve selv. De kan bruge os, men vi skal ikke overrule plejefamilien og sætte deres kompetencer ud af spil. Vi skal holde fast i, at det er plejefamilien, der er ansvarlig for barnets udvikling... men hvis det barn, der kommer i pleje, har svært ved at tilpasse sig skolen, så kan vi vælge som familieplejekonsulenter at gå med ind over, at deltage og være med sammen med plejefamilie og barnet i de møder, der er i skolen/institutionen for at få dagligdagen til at hænge sammen.

Den generelle erfaring er, at slægts- og netværksplejefamilier har brug for særlig støtte, måske også mere end almindelige plejefamilier.

En leder:

Slægts- og netværksplejefamilier har krav på noget særligt og på at få noget hjælp og støtte i forhold til det at være plejefamilier. De almindelige plejefamilier har vi ansat til at klare nogle problemstillinger. Det er anderledes for slægts- og netværksplejefamilier, som slet ikke på forhånd har forudsætninger for at være plejefamilier og ofte slet ikke på forhånd har været forberedt på at skulle være plejefamilie.

Her er løbende tæt tilsyn især i starten af plejeforholdet vigtigt. Især fordi det i slægts- og netværksfamilier kan det være vanskeligt for kommunerne at styre samvær og konflikter mellem biologiske forældre og slægts- og netværksplejefamilie.

De undersøgte kommuner har bevidst meget tilsyn med netværksfamilier særligt i begyndelsen af anbringelsen, hvor en kommune har ugentlige besøg eller hver 14. dag. De hyppige tilsynsbesøg anses som vigtige for at opnå den nødvendige tillid, og fordi det oftest er i begyndelsen, at der er de største problematikker om samvær ifølge en kommune.

Kommunerne er især opmærksomme på, at det sikres, at der foreligger en samværsaftale, så samvær mellem barn og dets forældre forløber så gnidningsfrit som muligt.

En socialrådgiver:

Så får de ikke ro (hvis der ikke foreligger en klar samværsaftale). Børn skal have ro til at udvikle sig (...) Det går ud over barnet, hvis der er så meget uro, og barnet bliver involveret og hvem skal vi nu være gode venner med...

Og så begrundes de hyppige tilsynsbesøg i vigtigheden af, at arbejde med de følelsesmæssige dilemmaer, der kan opstå, som både kan dreje sig om relationen mellem barnets mor og plejemor og jalousi mellem plejebarn og plejefamiliens egne børn

Andre kommuner nævner, at hyppige tilsynsbesøg er nødvendige, fordi familierne ofte har stort behov for mere støtte og hjælp til at få familielivet til at fungere – forskellen i forhold til almindelige plejefamilier er, at de ikke på forhånd har haft et ønske om at få et barn i pleje.

Alle de undersøgte kommuner lever op til deres lovpligtige tilsyn med barnet. En kommune har imidlertid politisk besluttet at afsætte ekstra ressourcer til hyppigere tilsynsbesøg i netværksfamilier, som i praksis foregår med ca. 6-10 besøg årligt. Begrundelsen er, at det er plejefamilier, der har større behov for tilsyn grundet de tættere følelsesmæssige relationer mellem plejefamilie og netværksfamilie, med risiko for følelsesmæssige konflikter i form af jalousi o.l.

Samlet set viser interviewene, at der formodentlig i praksis føres flere tilsyn med slægts- og netværksplejefamilierne end med almindelige plejefamilier, som er rekrutteret på andre vilkår, og hvor der ikke på forhånd er tætte følelsesmæssige relationer.

Supervision af plejefamilien

Supervision af plejefamilien bliver i nogle tilfælde varetaget af den tilsynsførende i andre tilfælde af en uvildig måske ekstern psykolog e.l. Det er derfor i undersøgelsen svært at skelne mellem tilsyn, som egentlig er en kontrolfunktion, og supervision, som er en ren støttefunktion, hvor plejefamilien har brug for støtte. I kommunerne skelnes der heller ikke meget mellem tilsyn og supervision.

Det varierer meget i de fem besøgte danske kommuner, hvilke muligheder netværksfamilier har for at modtage supervision både med hensyn til type og omfang.

Alle fem kommuner oplyser, at muligheden for supervision af plejefamilien foreligger enten gennem den tilsynsførende i netværksfamilien, via en anden familiekonsulent i kommunens regi eller en ekstern supervisor.

Hvad angår supervision er det således meget forskelligt, hvad kommunerne tilbyder. Alt så det samme billede vi så ved kursusaktiviteten i de fem kommuner.

En kommune anvender supervision hyppigt med henblik på at afhjælpe problematikker og dygtiggøre familierne.

En anden kommune har kun ganske få erfaringer med brug af supervision, her gives supervision enten gennem de familiekonsulenter, der fører tilsynet, som er uddannet i supervision, eller der anvendes en ekstern supervisor, hvis der er tale om helt særlige problemstillinger. Kommunen forklarer den manglende erfaring med ekstern supervision med, at børn, der anbringes i netværksplejefamilie, ikke er så "belastede" som almindelige plejebørn, så der er derfor ikke behov for særlig (megen) supervision.

Derudover mener kommunen, at det også vil udløse det paradoks, at hvis der bliver behov for ekstern supervision i netværksfamilier, kan man sætte spørgsmålstegn ved, om familien burde være godkendt, fordi det kan vise sig, at barnet er for behandlingskrævende.

En kommune har kun erfaringer med eksterne supervisionsgrupper, altså uden for kommunens regi.

En rådgiver i en kommune, der både udbyder kurser og supervisionsgrupper til netværksfamilierne, mener ikke, at tilbuddene til netværksfamilierne er gode nok, hvilket begrundes med, at der har været en del sammenbrud, hvor netværksfamilierne giver op, fordi de ikke har tilstrækkeligt faglige forudsætninger. Det kan være nærliggende at drage denne konklusion, og det kan ikke udelukkes, at der er en sammenhæng. Sammenbrud kan dog også forklares med baggrund i sagsbehandlerskift, økonomiske begrænsninger i kommunen mv. (Egelund & Vitus 2007).

Internationale undersøgelser viser, at slægtsplejefamilier generelt er socialt dårligere stillet end almindelige plejefamilier i kraft af, at de eksempelvis har en lavere uddannelse, får mindre kommunal støtte i forhold til tilsyn og supervision (fx Scannapieco & Hegar 1999) end almindelige plejefamilie. Det er imidlertid urealistisk at forvente, at slægtsplejefamilier, som måske er ældre, har dårligere helbred og er mindre økonomisk stabile kan tackle meget

krævende børn med færre økonomiske midler og mindre konkret støtte end traditionelle plejefamilier (Berrick; Barth & Needell 1994).

Sverige og Norge

I Sverige ligger ansvaret for tilsynet med barnet i den kommune, som de biologiske forældre bor i. Tilsynet overdrages sjældent til andre kommuner, fx hvis biologiske forældre flytter. Tilsynsforpligtelsen er delt mellem "barnesekretærene", som varetager tilsynet med barnet, Og familieafdelingen, som varetager tilsynet med plejefamilien. Opfølgningen sker i et samarbejde mellem de to enheder i socialtjenesten. Derudover inddrages de socialarbejdere, som har kontakten med de biologiske forældre. Der er fra lovgivers side ikke krævet, at der sker opfølgning et bestemt antal gange årligt, men alene at der føres tilsyn (se nedenstående oversigt).

Men de svenske erfaringer er også, ligesom de danske socialrådgiveres erfaringer, at slægts- og netværksplejefamilien har brug for megen støtte især i starten af et anbringelsesforløb.

Tilsynet med barnet under anbringelsen foregår bl.a. gennem netværksmøder med plejefamilie, biologiske forældre og de professionelle omkring familien, hvor indholdet kan omhandle familiekonflikter og biologiske forældres samvær med barnet, og hvor barnet også bliver inddraget heri. Både netværksmøder og familierådslagning anvendes som metoder til at håndtere evt. familiekonflikter, ligesom der er eksempler på, at man kan støtte netværksfamilien med psykologbistand hos private leverandører, hvis der er behov.

I Norge skal der føres tilsyn med barnet minimum fire gange årligt af en tilsynsførende, som er uafhængig af kommunen, plejefamilien og biologiske familie. Barnet skal have mulighed for at udtale sig, før der vælges en tilsynsførende. Tilsynet kan reduceres til to gange årligt efter to år betinget af at anbringelsesforløbet fungerer godt. Der er tilsyn med plejefamilierne fire gange årligt. Det varetages af det kommunale børneværn. Tilsynet kan reduceres til to årlige besøg efter to år, forudsat at anbringelsen forløber godt, og at plejefamilien er enig. I praksis bestræber man sig på fire årlige tilsynsbesøg.

Oversigt over tilsynsbesøg i slægts- og netværksplejefamilier: Danmark, Norge og Sverige

Lovpligtige tilsyn	Tilsyn i praksis – på årsbasis – i de undersøgte kommuner
Danmark	
<i>Plejefamiliets tilsyn:</i>	
Det fremgår af lovgivning, at kommunen skal føre løbende tilsyn med plejefamilien. Men det er ikke angivet i lovgivningen, hvor ofte det skal ske (Vejledning til Serviceloven 2006: 161).	I praksis mellem to og ti tilsyn årligt
<i>Tilsyn med barn:</i>	
Kommunen skal minimum én gang om året tale med barnet på anbringelsesstedet. Tilsynet kan udøves af andre med særlige forudsætninger, fx familieplejeforeninger, men det endelige ansvar for tilsynets udøvelse påhviler kommunen (Vejledning til Serviceloven 2006: 46f).	Minimum 1 gang årligt
Norge	
<i>Plejefamiliets tilsyn og tilsyn med barn:</i>	
Minimum fire tilsyn årligt de første to år, der kan reduceres til minimum to tilsyn årligt efter to år. Det gælder både barn og plejefamilie. Det er kommunens "barnevernstjeneste", der varetager tilsynet med plejefamilien	Ca. fire tilsyn årligt med såvel plejefamilie som barn. Efter to år minimum to årlige tilsyn.
Det er barnets tilsynsførende, som er uafhængig af både barnevernstjenesten og plejeforældrene, som fører tilsynet med barnet. Men den tilsynsførende skal samarbejde med barnevernstjenesten til barnets bedste (Rutinehåndbok for kommunens arbeid med fosterhjem 2006: 34ff).	
Sverige	
<i>Plejefamiliets tilsyn:</i>	
Det er ikke lovbestemt, hvor hyppigt der skal føres tilsyn med plejefamilien. Tilsyn føres af en familieplejeafdeling.	
<i>Tilsyn med barn:</i>	
Kommunen skal føre tilsyn med barnet to gange årligt.	Minimum to tilsyn med barnet

4.6 Økonomisk støtte

Danmark

Netværksplejefamilier er ikke økonomisk ligestillet med plejefamilier, til forskel fra Norge og Sverige, idet de ikke modtager løn, dvs. plejevederlag. I Vejledning til Serviceloven forklares det med, at barnet i højere grad får følelsen af, at de mennesker, som det allerede har en tilknytning til alene har påtaget sig opgaven på baggrund af tilknytning til barnet (Vejledning til Serviceloven 2006:164).

Den økonomiske forskel mellem en almindelig plejefamilieanbringelse og en netværksanbringelse er dermed plejerveederlaget, der som udgangspunkt kan udgøre fra et til syv plejevederlag, hvor et plejevederlag udgør 3.680 kr./måned (KL's hjemmeside), men der kan også gives højere vederlag end syv. Der er ikke fastsat en grænse for, hvor mange plejerveederlag man kan give. Som tidligere omtalt kan netværksfamilier få dækket alle de omkostninger, der er forbundet med at have et barn boende.

I Danmark får slægts- og netværksplejefamilier godtgørelse for kost og logi efter socialministeriets bekendtgørelse af satser for kost og logi ved formidlet døgnophold (Vejledning til Serviceloven 2006:pkt.415).

De besøgte kommuner, vi har talt med, yder godtgørelse til kost og logi til netværksfamilier. Derudover yder man lomme- og tøjpenge til barnet, som andre anbragte børn og unge også er berettiget til.

I august 2010 er taksterne 154 kr./døgn for børn under 10 år og 163 kr./døgn for børn over 10 år (Bekendtgørelse nr. 1234 12.12.2008).

Der er faste takster på godtgørelsesdelen og lomme- og tøjpenge, hvor kommunerne følger de samme takster som til plejeanbragte børn og unge.

Konkret er udgifterne til lomme- og tøjpenge på 27 kr./uge for 3-10-årige, 56 kr./uge for 11-13-årige, 113 kr./uge for 14-15-årige og 229 kr./uge for 16-årige og opefter (KL's hjemmeside). Som tidligere nævnt skal netværksfamilierne holdes udgiftsneutrale, dvs. de kan få dækket de ekstra omkostninger, det medfører at have et barn i pleje, fx barnets andel, når det skal med familien på ferie.

En kommune oplyser, at man søger at dække omkostningerne for barnet så vidt som muligt, så det ikke adskiller sig fra de andre børn i familien. Fx, hvis det er almindeligt at gå til ridning i familien, så skal udgifter til ridning til netværksbarnet dækkes.

Netværksplejefamilier kan således ikke få plejevederlag som almindelige plejefamilier, men de kan modtage godtgørelse til at få dækket de udgifter, der er forbundet med at have et barn boende.

I en af de undersøgte kommuner fremgår det af deres hjemmeside, at omkostningsdelen skal dække udgifter til: kost og logi, daglige fornødenheder til barnet (vask mv.), transport, fritidsaktiviteter, lejre, evt. gaver til forældre mv., afholdelse af fødselsdage og mærkedage, aktiviteter (fx Legoland), frisør, medicin, barnepige, skole-/børnehavefoto, pas inkl. foto.

Begrundelsen for at slægts- og netværksfamilier ikke modtager plejevederlag er som nævnt ovenfor, at barnet dermed i højere grad får følelsen af, at den familie, som det allerede har en tilknytning til, alene påtager sig opgaven ud fra deres tilknytning til barnet. Denne betragtning er kommunerne enig i.

En socialrådgiver:

Jeg ved jo, fra nogen børn, når de snakker om plejefamilier, når de finder ud af, at jamen de plejeforældre jeg har, får jo penge for at have mig...og det kan godt give en afstand til at sige, hvis de nu ikke fik de penge, ville de så overhovedet have mig? Og den del er jo ikke inde i netværksplejefamilier.

Børn i slægts- og netværksfamilier skal sidestilles fuldt ud med andre børn i familien, således at de indgår i plejefamilien på lige fod med familiens evt. egne børn, og de skal kunne deltage i de aktiviteter, familiens øvrige medlemmer deltager i. Det betyder, at kommunen fx kan dække udgifter til større udlandsrejser eller andre aktiviteter, hvor netværksplejefamiliens almindelige livsførelse giver anledning til større udgifter, end man kan forvente dækket af

ydelsen til kost og logi. Der dækkes således udgifter, der er en konsekvens af, at der kommer et ekstra familiemedlem.

En socialrådgiver:

Plejefamilier har jo også forskellige økonomiske niveauer. Der er nogle, der har rigtig mange penge, hvor de børn, de selv har, har det hele. Og almindeligvis vil vi prøve overhovedet at tilrette så det plejebarn, der kommer ind, og det gælder også netværksfamilie, så det så vidt muligt ikke adskiller sig fra de søskende, hvis vi kan kalde det sådan, som vi har i plejefamilien....Er det en almindelig ting her i familien, at de går til ridning, så skal det ikke være sådan, at lige præcis det barn, der kommer ind som netværksplejebarn, ikke kan gå til ridning, fordi vi ikke vil betale det.

Slægts- og netværksplejefamilien skal holdes økonomisk neutral i forhold til barnets ophold, og derfor skal de have dækket alle omkostninger, der er forbundet med at have et barn boende, men det er en skønsmæssig afgørelse, som kommunen træffer i de konkrete tilfælde. Behovet kan således være forskelligt alt efter familiens samlede økonomi. I forhold til det enkelte barn er der således mulighed også for at differentiere økonomisk fra familie til familie.

En socialrådgiver:

Nogle af familierne har økonomisk trange kår, og det er på grund af det, at vi tilbyder at få kigget på deres udgifter i forhold til barnet. Det er ikke kun et krav fra dem....Hvis man nu fx er pensionister, og de skulle en tur i Djurs Sommerland, det er jo en post på sådan et budget, det er jo ikke kun barnets, men det er jo også deres, så de der børneaktiviteter, man foretager, der jo både udgift til børn og voksne.

En kommune oplyser, at mange netværksplejefamilier ikke har kendskab til deres mulighed for økonomisk compensation, og i to kommuner vurderer man, at netværksfamilierne ikke i samme udstrækning som plejefamilier søger økonomisk compensation. I et par kommuner oplever man, at nogle netværksplejefamilier har meget lave indkomster, hvor man i den ene kommune tilbyder familierne at få undersøgt deres udgifter til plejebarnet med henblik på økonomisk dækning, da disse familier kan mangle ressourcer til at gennemskue og søge om dækning af udgifter.

Tre kommuner vurderer, at børn i netværksplejefamilie og plejebragte børn er ligestillet med hensyn til de udgifter, familierne får dækket. Med udgifter menes, at børnene kan deltage i familielivet på lige fod med familiens andre medlemmer (Vejledning til Serviceloven 2006 pkt. 415).

I særlige tilfælde er det muligt for kommunen at godtgøre tabt arbejdsfortjeneste til slægts- og netværksplejefamilien (Vejledning til Serviceloven 2006:164), hvis der af hensyn

til plejebarnet er behov for, at den ene af plejeforældrene er hjemme hele eller en del af dagen.

Der er generelt kun meget få erfaringer med tabt arbejdsfortjeneste i kommunerne. De få erfaringer kan skyldes, at de børn, der bliver anbragt i netværksfamilier, generelt ikke er behandlingskrævende og ikke umiddelbart fremviser de store problemer. Derfor er der ikke et særligt behov for, at den ene plejeforælder tager orlov for at drage ekstra omsorg for plejebarnet.

Desuden kan barn og familie modtage de støtteforanstaltninger, som også kan tildeles andre udsatte børn, såsom støttepædagog i dagtilbuddet, lektiehjælp m.m.

Erfaringen er, at familierne ofte har behov for ekstra støtte fra fx en kontaktperson, og samlet set betyder det, at der også kan være andre følgeudgifter forbundet med at anbringe et barn i slægten.

Kommunernes ledere fremhæver, at de ikke ser på de økonomiske udgifter hertil, idet plejefamilier efter deres vurdering også er ret billige sammenlignet med døgninstitutionsanbringelser. De oplyser, at de arbejder målrettet på at minimere antallet af børn og unge, der anbringes på døgninstitution, og vil anvende flere professionelle plejefamilier, almindelige plejefamilier og netværksplejefamilier.

Som system skal vi ind og gøre det professionelle arbejde med barnet. Netværksplejefamilier er ikke professionelle plejefamilier, og vi skal gøre det professionelle arbejde. Derfor er jeg ked af, at man siger, det er billigere. For det er det ikke nødvendigvis, for vi skal gøre noget anderledes og særligt for disse familier, og det koster også noget.

Da der indgår et element af fortolkning i, hvad godtgørelse til kost og logi skal gå til, kan det se forskelligt ud, hvilke ydelser man som kommune honorerer til dækning af udgifter, der er en konsekvens af, at der kommer et ekstra familiemedlem ind, afhængig af, hvad man skønner, at kost- og logigodtgørelsen skal gå til.

Forskning viser, at slægtsfamilier sjældent får tildelt de samme ressourcer som almindelige plejefamilier af det offentlige (Scannapieco & Hegar 1999). Slægtsplejefamilier får mindre økonomisk støtte og anden støtte fra det offentlige. Dette skyldes en tendens til, at socialarbejdere tror, at slægtsplejefamilier har færre behov end andre plejefamilier. Forskerne foreslår, at man overvejer støtte til slægtsplejefamilier på fire niveauer: økonomisk, social støtte, uddannelsesmæssig støtte og generel støtte.

Samtidig viser andre undersøgelser (Knudsen 2009), at slægtsanbringelser anvendes til børn med flere ressourcer end andre anbragte børn. Det betyder ikke, at slægts- og netværksfamilier har mindre behov for støtte, men det kan være en anden støtte, de har brug for end traditionelle plejefamilier. Når slægtsanbringelser anvendes til børn med flere ressourcer, kan det hænge sammen med, at kommunen vurderer, at slægts- og netværksfamilier ikke er gearret til at drage omsorg for børn med mange problemstillinger, da de ikke har de samme forudsætninger som almindelige plejefamilier for at støtte og drage omsorg for barnet.

Sverige og Norge

I Sverige modtager netværksfamilier den samme økonomiske ydelse som andre plejefamilier. De er dermed ligestillet, men får sjældent de høje takster som almindelige plejefamilier. De forhandler ikke ydelsen op, som almindelige plejefamilier i nogle tilfælde gør. Det begrundes med, at de ofte ikke anser sig som plejefamilier og dermed ikke stiller krav om økonomisk kompensation.

Socialrådgiverne i Sverige og Norge vurderer, at når familierne får økonomisk kompensation for at have barnet boende, er det også lettere som kommune at stille krav til familien, fx om kursusdeltagelse, deltagelse i møder i barnets skole mv.

I Norge får netværksfamilierne også samme økonomiske ydelse som andre plejefamilier. De fleste kommuner anvender de satser, der er meldt ud fra centralt hold.

Der er ligesom i Danmark også mulighed for tabt arbejdsfortjeneste til netværksforældrene i både Norge og Sverige.

4.7 Styrker og svagheder ved slægts- og netværksanbringelser

Socialfaglige holdninger til netværksanbringelser

Det kendetegner således de besøgte kommuner, at de er i gang med en proces, hvor der er øget fokus på at fremme brug af slægts- og netværksanbringelser og på at udvikle socialfaglige metoder hertil. Det sker bl.a. ved at øge antallet af familierådslagninger, hvor forældre og barn sammen med deres netværk sætter sig sammen og drøfter, hvilke løsningsmuligheder der er, herunder om der er ressourcer i netværket, der kan støtte og hjælpe familien¹².

Generelt er der en positiv holdning til slægts- og netværksmøder i de undersøgte danske kommuner. Der har tidligere været en vis skepsis blandt en del socialrådgivere med hensyn til, om netværksanbringelse var en god idé, men denne skepsis er aftagende, og socialrådgiverne kan se en række åbenlyse fordele ved at anbringe i netværk og familie, hvis muligheden er til stede.

En leder:

Socialrådgiverne er inde i en kulturændring, og det er nu ok at kigge på netværket, hvor man før var mere forbeholden over for det.

¹² Familierådslagning er "en beslutningsmodel med tydelige rammer og på forhånd definerede spørgsmål, hvor den udvidede familie i et privat rum tager stilling til hvilken støtte, der skal ydes fra det offentlige og/eller familien for at sikre barnets trivsel og udvikling". En familierådslagning kan benyttes på forskellige tidspunkter i et sagsforløb og have mange forskellige formål. Et af formålene kan være at få et overblik over familiens netværk. Familierådslagning kan også anvendes til at diskutere, om det er muligt at anbringe barnet i netværket, eller hvordan familiemedlemmer og netværk vil støtte op om et barn, mens det er anbragt (Vejledning om netværksanbringelse og aflastning, Københavns Kommune 2008).

En socialrådgiver:

Selvom vi kan sige, den her familie er jo ikke professionelle, de har ikke faglig baggrund. Nej, men de er en familie med menneskekendskab, menneskeindsigt, der kan reflektere og forholde sig til, hvordan de skal handle, der kan rumme et barn med de problemstillinger uden at fordømme barnet og uden at afvise barnet osv. Og derfor kan de bruges. En væsentlig kvalitet, den vigtigste kompetence ved enhver netværksplejefamilie er, at de er en familie.

Der er en række åbenlyse fordele ved netværksanbringelse og brug af ressourcer i netværket set fra socialrådgivernes side. Holdningen blandt socialrådgiverne er ikke uvæsentlig, fordi det er dem, der skal handle, når et barn har problemer, og som skal vælge, hvad vej man skal gå, når det skal besluttes, hvad der skal ske med et barn.

Selvom det er en politisk beslutning, at slægts- og netværksanbringelser skal anvendes, når det er muligt, er det den enkelte medarbejder, der reelt ofte kommer til at beslutte, hvad der rent faktisk skal ske.

En socialrådgiver:

Jeg synes, det er godt, at barnet har den mulighed og kan komme ud til nogle, som har valgt dem, fordi barnet jo er blevet valgt, og det tror jeg er grundlæggende godt for mennesker, at blive valgt.

En anden socialrådgiver om tilknytningen mellem barn og voksen:

Det er vel også noget med tilknytningsteorier, man tænker på, nemlig at barnets tilknytning til egen familie ikke er brudt.

Og netop barnets tilknytning til et nært familiemedlem betragtes som en mulig forklaring på, at barnet ikke er behandlingskrævende:

Det at have en tilgængelig voksen, som barnet måske har haft i en moster eller onkel, det kan i sig selv være resiliensskabende, så det kan være det, der gør, at mors psykiske sygdom ikke har påvirket barnet...og så er det måske det, der har gjort, at det her barn ikke er behandlingskrævende, og så kan det være dem, man fortsat skal bruge som ressourcepersoner.

Socialrådgiverne i den foreliggende undersøgelse nævner således tilknytning som det, der kan være resiliensskabende for barnet og gør, at barnet ikke er eller bliver behandlingskrævende.

Socialrådgiverens refleksion kan understøttes af den teoretiske viden om tilknytning, hvor en sikker/tryk tilknytning til barnets primære omsorgsperson støtter dets selvtillid og emotionelle kontrol, mens en usikker/utryk tilknytning medfører forringet evne til socialise-

ring og øger adfærdsforstyrrelser (Rechenbach 2003). Netop ringe sociale kompetencer og adfærdsforstyrrelser kan bevirke, at barnet får behov for en behandlingsindsats. International forskning om slægtsanbringelser viser, at børn anbragt i slægten har signifikant færre adfærdsproblemer, færre psykiske diagnoser og trives godt (Winokur et al. 2009)¹³.

Kommunerne påpeger, at slægts- og netværksanbringelser giver barnet mulighed for at bevare øget kontakt til sit familiemæssige miljø, det viderefører dets historie og identitet i den "nye" kontekst, og så er det ikke så stigmatiserende at bo hos noget familie. Som en kommune udtaler, er det som regel nemmere at give fortællingen om, at man bor hos sin mormor til kammeraterne, end at skulle fortælle at man bor hos Susanne og Flemming. En udtalelse, der understøttes af børnene selv i en undersøgelse af Mehlbye (2005), hvor en slægtsanbragt pige fortæller, at hun oplevede, at det var lettere at sige til sine kammerater, at hun var hos sin moster frem for på den døgninstitution, hvor hun tidligere var anbragt (Mehlbye 2005:47).

En styrke – mindre risiko for sammenbrud

Både svensk og international forskning viser, at børn, der er anbragt i slægten, har en reduceret risiko for uplanlagte sammenbrud (se fx Vinnerljung et al. 2001; Berridge & Cleaver 1987). Sofia Linderoths afhandling, som er baseret på 57 slægtsanbringelser gennem journaloplysninger og interview med socialrådgiverne, viser, at slægtsanbringelser kan give højere grad af kontinuitet for barnet, som bedre kan tilpasse sig familien/det miljø, de er anbragt i (Linderoth 2006).

I en af casekommunerne oplevede de alligevel sammenbrud i 10 ud af 20 slægts- og netværksanbringelser på et år, uden at de kunne forklare hvorfor.

Her viser forskning, at slægtsplejefamiliens manglende villighed til at etablere og bevare båndene til de biologiske forældre er den mest udtalte årsag til, at slægtsanbringelser ophører. Derudover kommer unges tilpasning til mere strukturerede rammer, slægtsforældrenes manglende evner til at drage omsorg for børnenes særlige behov, helbreds begrænsninger hos omsorgsgiver og manglende støtte fra det offentlige (jf. Cuddeback 2004:11). Kort sagt, at netværksplejefamilien ikke altid er professionel nok til at tackle konflikter og ikke altid kan magte mere krævende børn med særlige behov. Af samme grund har de meget brug for støtte fra det "offentlige" i form af supervision og vejledning.

En styrke – de følelsesmæssige relationer

Kommunerne angiver netværksfamiliens vigtigste kompetence, at de er en familie. Det giver barnet kvalitet i anbringelsen, fordi det får oplevelsen af at føle sig velset og velkommen i den nye netværksfamilie. Barnet oplever et så almindeligt familieliv som muligt og ikke at have særstatus eller at være for meget anderledes. Derved lever denne anbringelsesform måske bedst op til Servicelovens formålsbestemmelse om at ligestille udsatte børn med deres jævnaldrende, hvor det fremgår at formålet med at yde støtte til udsatte børn er at sikre, at de kan

¹³ En systematisk forskningsoversigt om slægtsbragte børn, der er fjernet fra hjemmet pga. misbrug eller mishandling hos forældrene. De slægtsanbragte sammenlignes med traditionelle anbringelser (Winokur, Holtan & Valentine 2009).

opnå samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende (Vejledning til Serviceloven 2006:22).

Blandt fordelene ved slægts- og netværksanbringelser nævner kommunerne, at relationen er der på forhånd mellem barn og netværksfamilie. Det har den betydning, at hvis det går godt, vil netværksforældrene kunne fungere som erstatningsforældre, som kan følge barnet resten af livet.

Netværksfamilier får ikke løn for at have et barn, og har heller ikke krav på fem ugers ferie uden barnet. Det kan have stor værdi for barnet ifølge kommunerne, for når familien ikke modtager løn for at have barnet, bliver det troværdigt for barnet, at de bor hos netop den plejefamilie, fordi de holder af dem; det oplever sig ønsket, at høre til et sted, og være et fuldgyldigt medlem af familien. Og det giver i sidste ende selvværd til barnet, hvilket har uvurderlig værdi for barnet hele livet igennem. Kort sagt, barnet føler sig mere udvalgt af slægts/netværksfamilien, end hvis det skulle i en fremmed plejefamilie, og det giver en større sammenhæng for barnet at kunne bo hos slægt eller netværk.

Desuden viser de svenske erfaringer, at overgangen til det 18. år er bedre for det slægts-/netværksanbragte barn, idet det ikke har samme pres for at skulle flytte som andre plejeanbragte børn og har lettere mulighed for at komme i familien efter det 18. år, fordi det stadig er en del af deres familie.

Kommunerne i undersøgelsen oplyser, at netværksfamilier selvfølgelig ikke besidder den faglige baggrund som kvalifikation som almindelige plejefamilier, men de har kærligheden til barnet, kendskabet til det, og de kan rumme, hvordan barnet har det med de problemstillinger, det har, uden at fordømme det og afvise det. Relationen er baggrunden for, at netværksfamilien ønsker at have barnet i pleje, og det gør at barnet får mulighed for at bo hos nogle, som har valgt det, hvorimod kommunen vælger for barnet i almindelige plejefamilieanbringelser.

Barnet i et følelsesmæssigt krydsfelt

En norsk sammenlignende undersøgelse (Holtan 2004) om anbragte børn i slægtspleje og familiepleje, som bygger på kvalitative interview med børn, forældre og plejeforældre og en spørgeskemaundersøgelse til plejeforældre, viser, at biologiske forældres og slægtsfamiliens fælles netværk kan være en gevinst for barnet, men det modsatte kan også gøre sig gældende, nemlig at det skaber splid og konflikter internt i familien i form af jalousi. En svaghed er også, jf. den norske undersøgelse (Holtan 2004), at det kan være svært for børn at sige, at de ikke vil være hos familien, hvis de i virkeligheden hellere vil anbringes et andet sted (Holtan 2004).

De norske erfaringer viser da også, at slægts- og netværksanbringelser er mere tidskrævende for sagsbehandleren, mere sammensat, og der er flere personer, man skal samarbejde med og flere at tage hensyn til i forhold til barnet.

Det billede understøttes af en dansk undersøgelse (Mehlbye 2005) og af en amerikansk undersøgelse (Berrick et al. 1999), der viser, at hvis familiemedlemmerne har et anstrengt forhold til hinanden, kan anbringelsen bliver meget problematisk – tidligere konflikter mellem slægtninge kan blusse op, og vrede følelser af at være forrådt og krænket kan spille ind.

Tilmed viser forskning, at arbejdet med biologisk mor kan være det sværeste i støtten til slægtsplejefamilier (Cuddeback 2004:10). Dette gælder især omkring etablering af samvær med biologisk mor og samværsaftaler med biologiske forældre. Det er svært, fordi familien er tæt på hinanden og fysisk sammen ved familiebegivenheder o.l.

De følelsesmæssige problemstillinger kan være svære at tackle, viser erfaringerne også i kommunerne i den foreliggende undersøgelse.

En socialrådgiver:

For en stofmisbrugende mor, der kan vi jo godt aftale hver anden tirsdag, men det hjælper jo ikke noget, for hun er jo stofmisbruger, hun er ikke i stand til at overholde aftaler.

Leder:

Problemet er, at de ses privat, og vi kan ikke styre det (...) Helt konkret kan det jo give problemer for barnet. Uroen med at vide, hvornår er det, mor er her, og hvornår er hun her ikke. Hvornår er der ro, og hvornår er det, jeg skal henvende mig til min netværksplejemor. Det uforudsigelige er jo ikke godt for børnene.

At få sit barn anbragt hos nær familie kan være en fordel, fordi barn og plejefamilie kender hinanden, og fordi barnet bliver i sine familierelationer, men også en ulempe, fordi der kan være stærke følelser i spil.

Et eksempel på problemer i relationen mellem plejeforældre og biologiske forældre er søskendejalousi, som en socialrådgiver siger:

Fx det, at min søster er i stand til at tage sig af det barn, som jeg ikke selv kan tage mig af, og at søsteren siger: "Du må se at få dig et ordentlig liv", samtidig med at hun har en kærlighed og forståelse for den søster, så siger hun også, så snart hun skejer lidt ud: "Det er jo derfor, du ikke kan have dine børn".

Det er afgørende, at kommunerne forholder sig til de følelsesmæssige problemstillinger af hensyn til barnet. Det kræver megen energi, netværksplejefamiliens tillid til kommunen, og endelig at både kommune og netværksplejefamilie tør tale om de konflikter, der opstår, men hvis det lykkes kan det have en effekt, som rækker ind i barnets voksenliv. For som en socialrådgiver udtaler:

Jeg har hørt fra de børn, jeg har kendt, der har været anbragt, at når nu alt det her stopper efter det 23. år, eller før, så på et eller andet tidspunkt, så flytter de hjem til de familier, vi har flyttet dem fra, og så skal de hjem til det, vi har valgt at beskytte dem fra. Jeg tænker, at de usunde strukturer, der har givet misbrug, eller hvad de nu har gjort, de ligger der endnu, og så kommer barnet hjem igen...og så har familien ingen redskaber til at klare det. Nu hjælper vi barnet til at være i en familiekontekst, der kan være svær for dem. Så måske, hvis du taler livslangt, så er

det en bedre hjælp med netværksanbringelse frem for i en fremmed plejefamilie, hvor barnet tages helt ud af dets eget familiemiljø. Ved at blive i eget familienetværk lærer barnet at klare sig i sit eget miljø, hvilket gavner det som voksen.

Så når international og national forskning viser (Håndbog om anbringelsesreform 2007), at anbragte børn statistisk klarer sig dårligt som voksne, hvad angår familieliv mv., så kan slægts- og netværksanbringelser måske være medvirkende til at skabe et bedre grundlag for børnene til et godt familieliv, forudsat at der er kvalitet i netværksanbringelsen. Omvendt, hvis ikke man er i stand til at tackle konflikterne, så kan det få konsekvens for barnet, at det ikke får den nødvendige ro til at udvikle sig, og det kan få loyalitetsproblemer i forhold til, hvilke af parterne barnet skal holde med. I yderste konsekvens risikerer barnet at miste den person, det tidligere oplevede som en ressource, og andre nære familierelationer gennem familiekonflikter.

Et paradoks ved slægts- og netværksanbringelser er, at barnets relation til netværksfamilien både kan være det, der giver et rigtig godt forløb for barnet, men i værste fald kan det også være det, der skaber et uplanlagt sammenbrud. Aftaler om samvær kan skabe mange konflikter mellem netværksfamilie og biologiske forældre til barnet.

Som en kommune udtaler:

Det er jo med hjertet, at plejeforældrene tager barnet ind, men når hjertet er med, kan der også lige så vel komme konflikter i den anden ende, så professionalismen går væk.

Og når det går galt, risikerer alle at miste det hele ved et uplanlagt sammenbrud. Barnet mister måske både sin moster og mor, når der bliver uvenskaber mellem de to familier. Mehlbyes undersøgelse (2005) viser da også, at den følelsesmæssige tilknytning er et klart plus, men at slægtsanbringelser også kan bestå i konflikter, der kan være svære at tackle for de involverede.

Litteratur

- Barne- og Likestillingsdepartementet (2006): *Rutinehåndbok for barnevernstjenesten i kommunen*. Norge.
- BBIC Genomförandeplan för placeering enligt SoL eller LVU.
- BBIC Vårdplan för insatser enligt SoL eller LVU.
- Berrick, J.D. (1997): Assessing quality of care in kinship and foster family care. *Family Relations*, 46(3):273-639.
- Berrick, J.; R. Barth & B. Needell (1994): A comparison of kinship foster homes and foster-family homes: Implications for kinship foster care as family preservation. *Children and Youth Services Review*, 16(112):33-54.
- Berrick, J.D.; B. Needell & R.P. Barth (1999): *Kin as a Family and Child Welfare Resource. The Child Welfare Worker's Perspective. Kinship Foster Care. Policy, Practice and Research*. New York: Oxford University Press: 179-192.
- Berridge, J.D. & H. Cleaver (1987): *Fosterhome breakdown*. Oxford: Basil Blackwell.
- Cuddeback, G.S. (2004): Kinship family foster care: a methodological and substantive synthesis of research. *Children and Youth Services Review*, 26(7):623-639.
- Danmarks Statistik, Statistikbanken: www.dst.dk
- Det Kongelige Barne- og Familiedepartement (2003): *Strategidokument – statlig overtagelse av fylkeskommunale oppgaver, barnevern og familievern*. Norge.
- Egelund, T. & A.D. Hestbæk (2003): *Anbringelse af børn uden for hjemmet*. København: SFI.
- Egelund, T. & K. Vitus (2007): *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København: SFI, 06:01.
- Enell, S.; M. Hultman & U. Jergeby (2008): *Bedömningsmetoder vid rekrytering av familjehem. En systematisk kunskapsöversikt*. Institut för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen.
- Fauerholm, J. & L.L. Brøndholt (red.) (2005): *Familierådslagning – en beslutningsmodel*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gebel, T.J. (1996): Kinship care and nonrelative family foster care: A comparison of caregiver attributes and attitudes. *Child Welfare*, 75:5-18.

- Hessle, S. (1995): *Samtaler med børn. Om at finde sit sprog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hjern B. & D. Porter (1981): Implementation Structures. A New Unit of Administrative Analysis. *Organization Studies*. (OS) 2(3):211-227.
- Holtan, A. (2004): *Slektsfosterhjem. Artikkelsamling*. Temahefte 17, Norsk Fosterhjemsforening.
- Knudsen, L. (2009): *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. SFI.
- Københavns Kommune, Socialforvaltningen, Center for familiepleje (2008): *Videnscenter for Familiepleje*.
- Lernihan, U. & G. Kelly (2006): Kinship care as a route to Permanent Placement. In D. Iwaniec (red.): *The Child's Journey through Care: Placement Stability, Care-Planning, and Achieving Permanency*. West Sussex: John Wiley and Sons, Ltd.
- Lindemann, A. & T. Hestbæk (2004): *Slægtsanbringelser. En pilotundersøgelse*. København: SFI: 04:17.
- Linderot, S. (2006): *Att placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan. En studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten*. Lund: Meddelande från socialhögskolan 2006.1
- McGoldrick, M.; R. Sueli & S. Petry (2008): *Genograms: assessment and intervention*. Third edition. W.W. Norton.
- Mehlbye, J. (2005): *Slægtsanbringelse – Det bedste for barnet? – En pilotundersøgelse*. København: AKF Forlaget.
- Mehlbye, J. (2007): *En vurdering af børns behov og udvikling. Integrated Children System (ICS)*. Socialministeriet og KL. Projekt DUBU.
- NOFCA (Nordisk Foster Care Association) (2003): *Anbringelsesmønstret i de nordiske lande*. Rapport fra NOFCA.
- Näslund, Ewa (2002): *Att familjehemsplacera ett barn i släkten*. I J. Fauerholm & K. Pedersen (red.): *Demokrati i det sociale arbejde med familier*. Rapport fra konference om familierådslagning 15.-16. marts 2002 i projekt familierådslagning i Danmark: 32-40.
- Rechenbach, A. (2003): *Attachmentforstyrrelser og psykopatologi*. Psyche og Logos.
- Scannapieco, M. (1999): *Kinship Care in the Public Welfare System. Kinship Foster Care. Practice and Research*. New York: Oxford University Press.

- Scannapieco, M. & R.L. Hegar (1999): *Kinship Foster Care in Context. Kinship Foster Care. Policy, Practice and Research*. New York: Oxford University Press.
- Servicestyrelsen (2007): *Håndbog om anbringelsesreformen*. 2. udgave, 1. oplag.
- Servicestyrelsen (2010): *Inspirationsmateriale i arbejdet med netværksanbringelser*.
- Socialministeriet (2004): *Lov nr. 1442 af 22. december 2004 "Anbringelsesreformen"*.
- Socialministeriet (2005): *Betænkning nr. 1463 om retssikkerhed i anbringelsessager*.
- Socialministeriet (2006): *Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier. Vejledning nr. 3 til serviceloven*.
- Socialministeriet (2008): *Bekendtgørelse 1234 af 12/12 2008*.
- Socialministeriet (2009): *LBK nr. 905 af 28/09/2009 §9*.
- Socialministeriet (2010): *Lov nr. 628 af 11/06/2011. "Barnets reform"*.
- Socialstyrelsen & Länsstyrelserna (2002): *Vårdnadsöverflyttningar för barn placerade i familjehem. Uppföljning av lagändring enligt proposition 2002/03:53. Stärkt skydd till barn i utsatta situationer*. Socialtjänstlag 2001:453, 6. kapitel.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2008): *Cirkulär 08:81. Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar m.m. för år 2009*.
- Turnell A. & S. Edwards (1999): *Signs of safety: a solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: Norton.
- Vinnerljung B. (1993): *Släktningsplaceringer i fosterbarnsvården*. Socionomen 6. Del 2
- Vinnerljung, B. (1996): *Svensk forskning om fosterbarnsvården. En översikt*. CUS skriftserie. Stockholm: Liber.
- Vinnerljung, B.; M. Sallnäs & P.K. Westermarck (2001): *Sammambrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Winokur, M.; A. Holtan & D. Valentine (2009): *Kinship care for the Safety, Permanency, and Well-being of Children Removed from the Home Maltreatment*. Campbell Systematic Reviews 2009:1.

English Summary

Jill Mehlbye, Inge Storgaard Bonfils & Karen Raft Andersen

Network Placements – Practice and Experience in three Nordic Countries

Good practice in family and network placements

The present study primarily engages in gathering experiences from five Danish municipalities and a few Swedish and Norwegian municipalities. The goal was in part to review differences and similarities in practices across municipal and national borders and in part to suggest good practices concerning children in family and network placements in order to strengthen municipal placements.

Four important conditions need to be considered when reviewing a child for family or network placement: firstly the child's circumstances may be analysed to find the child's needs; secondly network resources may be mapped, when a child or family needs support; thirdly approval procedures and criteria for the intended foster family before a network placement is decided upon and lastly courses and supervision and inspection of the network family.

Mapping a child's needs and resources in the network

When it has been decided to place a child in foster care it is important for the social authorities to complete an in-depth review of the child's problems and needs, and ICS provides a possible method for this review.

In mapping a network's resources it is a prerequisite to use a clear structure and method for the family network's resources. In Sweden and Norway, which have significantly more network placements than Denmark, it has been learnt that using family network consultations as a primary method is beneficial. Alternatively, experiences from Norway and a number of Danish municipalities show that network meetings with relevant professionals (teachers, social workers) present may also be a method of uncovering the network surrounding the children.

Approval of family or network foster care

Before a family is approved to be a network family it is absolutely essential to conduct an in-depth analysis of the family to ensure that they are capable of the task at hand. Being placed in family or network placement is a far cry from being placed in foster care in several ways; the child already has an emotional connection to their network family.

It is especially important to thoroughly uncover the relationship between network family and biological parents, especially the relationship between foster mother and biological

mother as experiences and research show that their relation is instrumental for a successful outcome. Finally the child's own attitude towards being placed in network care needs to be thoroughly uncovered as well as those of other family members in order to ensure a stable and successful placement. In this context it is important that the child be given the opportunity to voice their opinions without the network family or biological family being present.

Experiences from Denmark as well as Norway and Sweden show that it is important that the network family has completed an obligatory basic course prior to the placement of the child in order to prevent the problems that a network placement may provoke.

Furthermore, it is important to establish a clear and concrete visitation agreement which allows all parties to be heard before the child is placed in care.

Courses, supervision and inspection

It is rarely uncomplicated to place a child in care, even when the child and the network family already have a relation to each other, as it is difficult process for any child to be placed outside their home and they often act out or have problems that are not always easy to handle.

It is very important to ensure the training courses and supervision of the network family, along with close support and frequent visits especially in the early stages of the placement; i.e. follow-up via network meetings, family network consultations, joint meetings between municipality, network family and biological family as a means of conflict management.

In this context it is important to be aware of the Guidelines for the Social Services Act in which it is highlighted that children are negatively affected by conflicts between their parents and their placement family and that the municipality are duty-bound to contribute in preventing conflicts and to defuse them if they do arise. Defusing conflicts may be done by mediating between the parents and placement family so that the child is not stuck in-between. In preventing visitation conflicts it is instrumental that a concise and clear visitation agreement allowing all parties to be heard before the child was placed in care, is agreed upon and that the agreement is continually reviewed. Network meetings and family meetings should be used as a means of handling conflicts surrounding visitation as well.

Netværksanbringelser

Formålet med den foreliggende undersøgelse er at bidrage til udvikling af praksis ved placering i slægts- og netværksplejefamilie ved studier af udvalgte kommuners praksis og erfaringer. I studiet indgår især danske kommuner og nogle få kommuner i henholdsvis Sverige og Norge. Målet er at beskrive god praksis ved anbringelse i slægtspleje og netværkspleje.